

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

Centrul de studii strategice de apărare și securitate

Colonel (r) CS III dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ

**O ANALIZĂ MULTICRITERIALĂ A INTERESELOR
STRATEGICE ALE NATO, UE ȘI CHINEI
ÎN AFRICA ȘI ÎN ZONA ARCTICĂ**

Studiu de specialitate

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI, 2021**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

IONIȚĂ, CRĂIȘOR-CONSTANTIN

O analiză multicriterială a intereselor strategice ale NATO, UE și Chinei în Africa și în zona arctică : studiu de specialitate / colonel (r) CS III dr. Crăișor-Constantin

Ioniță. – București : Editura Universității Naționale de

Apărare „Carol I”, 2021

Conține bibliografie

ISBN 978-606-660-441-3

32

Coperta: Andreea GÎRTONEA

Copyright © 2021

Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate
Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Responsabilitatea pentru conținutul prezentei ediții
revine în totalitate autorului.

- *Lucrarea face parte din Planul de cercetare științifică al Universității Naționale de Apărare „Carol I” și este distribuită conform reglementărilor în vigoare.*
- *Lucrarea a fost avizată în ședința Consiliului Științific al CSSAS; responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorului.*

ISBN 978-606-660-441-3 (tipărit)

ISBN 978-606-660-443-7 (online)

CUPRINS

Argument	7
-----------------------	---

Capitolul 1

ANALIZA MULTICRITERIALĂ	11
1.1. Definiere conceptuală.....	12
1.2. Modul de completare a matricei performanțelor/ consecințelor.....	17
1.3. Metode de evaluare multicriterială consacrate.....	20
1.4. Standardizarea elementelor analitice multicriteriale pentru o analiză geopolitică	27

Capitolul 2

AFRICA ȘI ZONA ARCTICĂ – CARACTERISTICI GEOCLIMATICE ȘI IMPORTANȚA ECONOMICĂ	32
---	----

Capitolul 3

INTERESELE STRATEGICE ALE NATO, UE ȘI CHINEI ÎN AFRICA	39
3.1. Sprijinul aliat acordat Uniunii Africane	40
3.2. Implicarea UE și a statelor membre în Africa	44
3.3. China – un nou actor pe continentul african	55

Capitolul 4

ZONA ARCTICĂ ÎN ATENȚIA NATO, UE ȘI A CHINEI	64
4.1. Interesul crescut al NATO față de zona arctică	65
4.2. Politica UE privind regiunea arctică	74
4.3. Carta albă a Chinei pentru Arctica	79
Concluzii	87
Bibliografie	91

A MULTICRITERIAL ANALYSIS OF NATO, THE EU AND CHINA'S STRATEGIC INTERESTS IN AFRICA AND THE ARCTIC ZONE

Argument ■ *Multicriterial analysis* ▪ *Conceptual definition* ▪ *How to complete the performance/consequence matrix* ▪ *Consecrated multicriterial evaluation methods* ▪ *Standardization of multicriterial analytical elements for a geopolitical analysis* ■ *Africa and the Arctic Zone – geoclimatic characteristics and economical importance* ■ *Strategic interests of NATO, the EU and China in Africa* ▪ *Allied Support for the African Union* ▪ *The EU and its Member States' implication in Africa* ▪ *China – a new actor on African continent* ■ *The Arctic Zone in NATO, the EU and China's attention* ▪ *NATO's increased interest towards the Arctic Zone* ▪ *The EU's policy for the Arctic Region* ▪ *Chinese White Paper for Arctic* ■ *Conclusions* ■ *Bibliography*

Abstract: Even if, in the past, the African continent and the Arctic Zone were two regions with little geostrategic importance in the great and regional powers' eyes, the discovery of huge gas and oil reserves, the easy access on the African market, combined with increasing terrorist presence in the region and the climate change in the Arctic that ease freedom of navigation in the Arctic Ocean, have forced security and defence organization and some great and regional powers to interfere in order to control for influencing the resource competition and future geopolitics in the two regions.

Therefore, this study's purpose is to present the main strategic interests of regional security and defense organizations, such as NATO and the EU, and regional powers – in this case China – to the African continent and the Arctic, using the multi-criteria analysis method. It is thus desired that, at the end of the study, the importance of the two regions for the Romanian geopolitics and what Romania should undertake in order to re-enter the competitive African economic market should be presented.

ARGUMENT

Continutul african și zona arctică au constituit, în trecut, două regiuni de o mai mică importanță geostrategică în ochii superputerilor globale sau a marilor puteri regionale, preocupate să-și împartă supremația și controlul asupra Eurasiei, a celor două Americi și a Australiei și Oceaniei. Nefiind foarte bogate în materiale strategice, având o situație de securitate foarte volatilă (mai ales Africa) sau o constrângere legală (zona arctică) și situându-se într-un mediu geografic și climatic extrem, cele două regiuni nu au atras interesul altor state din afara lor, cu excepția foștilor colonizatori și a statelor cu deschidere spre Polul Nord.

Includerea unor state africane, precum Libia, Nigeria, Sudan, Angola, Algeria, Egipt, Gabon, Congo-Brazaville, Republica Centraficană, Guineea Ecuatorială, Tunisia, Coasta de Fildeș, Camerun, Congo-Kinshasa, Mauritania, Maroc, Africa de Sud, Ghana, Benin și Etiopia pe lista țărilor cu cele mai mari rezerve de petrol și gaze naturale din lume, lupta pentru controlul minelor de diamante, cupru și nichel, activitățile ilegale permissive (traficul cu droguri, arme, persoane, defrișările, pescuitul și comerțul cu animale sălbatice), prezența crescută a terorismului cu ramificații internaționale (Al-Qaida și Statul Islamic), corupția și dictatura politică din statele africane cu resurse naturale, a declanșat interesul crescut al marilor puteri de a controla și manipula statele africane respective și de a se folosi de actorii nestatali din zonă în cadrul acestei competiții acerbe pentru resurse. Apariția pe piața africană a chinezilor și a rușilor a exacerbat această competiție, transformând-o într-o adevărată cursă a controlului economic al regiunii, ajungându-se chiar la crize prin

proxi. Singura superputere globală, SUA, nu pare să acorde o mare importanță continentului african, având mai multe interese strategice în Asia de Sud-Est, Orientul Mijlociu, Europa, America Latină și de Sud.

Zona arctică a început să capete o importanță geostrategică mai ales după ce s-au demonstrat preocupările ilegale ale Federației Ruse de a exploata economic și militar regiunea polară și Oceanul Înghețat. Interesul crescut al Chinei față de această zonă, chiar dacă nu face parte din Consiliul arctic¹ al statelor costiere, reprezintă o parte din ambiția sa de a deveni o superputere globală și de a surclasa SUA chiar acasă la ea, cel puțin din punct de vedere economic.

Chiar dacă unele state membre ale Uniunii Europene (UE), de regulă foste colonii, precum Franța, Italia, Marea Britanie, Belgia și Olanda, au încă interese economice mari în anumite zone din Africa, nu putem vorbi despre o politică europeană clară privind Africa și nici despre o implicare comunitară europeană eficientă și unitară în gestionarea crizelor africane și rezolvarea situațiilor umanitare dezastruoase existente. Astfel că multitudinea de misiuni și operații ale UE în diferite părți cu focare ale Africii se desfășoară, de regulă, în paralel cu cele ale Organizației Națiunilor Unite (ONU), fără a le complementa pe acestea, iar efortul militar sau civil este susținut de o națiune-lider cu interese naționale în zona respectivă ce nu concordă, uneori, cu cele ale uniunii.

¹ N.A.: Consiliul Arctic este un forum interguvernamental ce promovează cooperarea, coordonarea și interacțiunea dintre statele cu deschidere la Polul Nord, pe problemele comune zonei arctice, în particular fiind probleme de dezvoltare durabilă și de protejare a mediului arctic, cu implicarea comunităților indigene arctice și a altor locuitori din regiunea arctică. S-a înființat legal în 1996, prin semnarea Declarației de la Ottawa, prin care doar statele cu teritorii în zona arctică pot fi membre ale Consiliului arctic. Statele membre sunt: Canada, Danemarca (inclusiv Groenlanda și Insulele Feroe), Finlanda, Islanda, Norvegia, Federația Rusă, Suedia și SUA. Statutul de observator în Consiliul arctic este deschis și pentru statele nonarctice. Toate inițiativele de proiect sunt sponsorizate de unul sau mai multe state arctice sau de alte entități.

Aceeași abordare apare și în cazul zonei arctice, unde primează interesele naționale ale statelor europene membre ale Consiliului Arctic, precum Danemarca (inclusiv Groenlanda și Insulele Feroe), Suedia sau Finlanda. Abia de puțin timp, Consiliul UE se gândește să implementeze o politică comună privind Arctica, dar nu a realizat, încă, consensul statelor membre.

Ca urmare, acest studiu are menirea de a prezenta principalele interese strategice ale unor organizații regionale de securitate și apărare, precum NATO și UE și a unor puteri regionale – în speță China –, față de continentul african și zona arctică, folosind metoda de analiză multicriterială. Se dorește astfel ca, la finalul studiului, să se prezinte importanța celor două regiuni pentru geopolitica românească și ce ar trebui să întreprindă România pentru a reintra pe piața economică competitivă africană.

Capitolul 1

ANALIZA MULTICRITERIALĂ

Analiza multicriterială (AMC sau MCA, în limba engleză) se realizează, de regulă, printr-o abordare structurată, pornind de la obiectivele urmărite specificate de grupul de analiști și experți care urmăresc o astfel de abordare. Analiză continuă cu identificarea atributelor sau indicatorilor corespunzători fiecărui obiectiv în parte și se încheie cu determinarea preferințelor generale dintre mai multe opțiuni alternative.

Analiza cuprinde și o abordare procesuală, prin care sunt stabilite etapele logice de urmat în vederea ajungerii la un rezultat final scontat, prin metode științifice. Etapizarea procesului analitic multicriterial are în atenție un anumit număr de pași de urmat, precum: stabilirea contextului/problematicii, identificarea opțiunilor, definirea criteriilor și stabilirea variantei optime prin ierarhizarea/ponderarea criteriilor. În prezentul studiu, nu se are în vedere efectuarea calculelor și ajungerea la un rezultat final.

În acest scop, fundamentarea teoretică a acestui capitol va include:

- definirea *AMC*, cu accent pe *aspectele procesuale* ale acesteia;
- stabilirea *modalităților de completare* și *precizarea etapelor* de urmat pentru ajungerea la îndeplinirea obiectivelor;
- prezentarea unor metode consacrate de evaluare multicriterială în scopul ușurării înțelegerii procesului de urmat;
- standardizarea elementelor analitice multicriteriale pentru o analiză geopolitică.

De regulă, acest concept este asociat cu abordarea realistă a procesului de luare a deciziilor – *matricea de decizie multicriterială (MDMC)* –, prin prisma stabilirii unei matrice multicriteriale ce se

dorește a fi completată, neținând cont de starea de certitudine sau incertitudine a datelor incluse. În contextul nostru, fiecare opțiune/variantă analizată va cuprinde și indicatori sau atribute, uneori, incomparabile, care vor crește caracterul și așa dificil al măsurării și al comparării acestora. Ca urmare, considerăm că atât abordarea structurată, cât și cea procesuală a analizei multicriteriale vor prezenta aspecte științifice de atingere a nivelurilor maxime dorite în realizarea criteriilor stabilite. Ca urmare, principalul efort al AMC îl reprezintă alegerea opțiunii/alternativei care să scoată în evidență acel rezultat potențial maxim prin calculul acelor criterii care nu pot, altfel, atinge simultan acest nivel.

În acest context, fundamentarea teoretică a AMC pornește de la definirea conceptuală și stabilirea etapelor de urmat în cadrul unui proces logic de completare, ca element de bază al acestui tip de analiză, vizând stabilirea contextului general și identificarea atributelor sau indicatorilor corespunzători fiecărui obiectiv, ale căror criterii să fie bine definite, cuantificabile și ușor de ierarhizat în vederea efectuării unor calcule științifice și ajungerii logice la rezultatul scontat.

Este foarte dificil să desparti analiza multicriterială de MDMC, care folosește acest tip de analiză ca să eficientizeze și să tehnologizeze procesul de luare a deciziilor. Ca urmare, în acest studiu, AMC nu continuă cu întreg procesul de etapizare a MDMC, ci se oprește la alegerea variantei optime pentru îndeplinirea obiectivelor/sarcinilor stabilite/propuse. Mai mult, prezentarea unor exemple concludente folosite în această analiză multicriterială va ușura modul de identificare a unui model funcțional al manifestării acesteia în următoarele capitole.

1.1. Definiere conceptuală

Analiza multicriterială a apărut, în anul 1979, sub acronimul MCDM (sau MCDA), fiind definită de matematicianul american Stanley Zionts ca „instrument de luare a deciziilor”, devenind, în cursul anilor, din ce în ce mai populară în cadrul managementului proiectelor. Folosită, până în prezent, mai mult în activități de

tranzacții financiare și de investiții, analiza multicriterială reprezintă o abordare structurată argumentată științific pentru a determina cea mai optimă opțiune, dintre mai multe alternative, prin care să se îndeplinească obiectivele stabilite.

De regulă, analiza multicriterială este o formă de evaluare folosită în stabilirea eficienței costurilor și a celei mai bune variante cost-beneficiu a unui proiect sau investiții. AMC structurează o problemă ivită în termeni de mai multe alternative posibile și evaluează fiecare dintre ele în funcție de diferite criterii în același timp.² Există o serie de metode AMC pentru a clasifica, compara și/sau selecta cele mai potrivite opțiuni în funcție de criteriile alese. În funcție de metodă, fiecare criteriu poate fi, de asemenea, măsurat în moduri diferite, fie calitativ, fie cantitativ. Principalul avantaj al metodelor AMC este capacitatea lor de a integra o diversitate de criterii într-un mod multidimensional și de a fi adaptate la o mare varietate de contexte. Procedurile și rezultatele obținute de la acest tip de analiză pot fi îmbunătățite cu interacțiunea părților interesate și, în acest sens, metodele AMC sunt deosebit de potrivite pentru a fi utilizate în combinație cu metodele participative.

Un aspect deosebit al analizei multicriteriale îl reprezintă reala folosire a sa în compararea opțiunilor de politică, identificând efectele acestor opțiuni, performanța relativă a acestora și compromisurile care urmează să fie realizate. AMC joacă, de asemenea, un rol în dezvoltarea opțiunilor („proiectarea problemei”), atunci când este utilizat, pentru a evalua o serie de opțiuni care să elimine pe cele mai nedorite sau pentru a identifica posibile soluții la o problemă explicit-pozițională (de exemplu, în cadrul sistemului informațional geografic/GIS, pentru selectarea site-ului). Cu toate acestea, pentru a aplica analiză multicriterială în mod eficient într-o evaluare a impactului, mai întâi obiectivele trebuie clarificate și problema trebuie structurată într-un mod specific. Deci, definirea problemei unei evaluări de impact trebuie făcută corect, pentru a aplica cu succes acest tip de analiză.

² Davide Geneletti, *Multi-criteria analysis*, LIAISE Toolbox, 2013, URL: <http://beta.liaise-toolbox.eu/ia-methods/multi-criteria-analysis>, accesat la 12.11.2020.

Profesoarele Catherine D. Gamper și Catrinel Turcanu au fost primii care au prezentat punctele tari și slabe ale acestei noi metode de analiză folosită în sprijinul luării deciziilor publice. Aceste puncte forte și slabe, precum și dificultățile întâmpinate de acest tip de analiză sunt reprezentate în tabelul de mai jos.

Tabelul nr. 1. Câteva puncte tari și dificultăți în folosirea AMC³

Puncte tari	Puncte slabe și dificultăți
- realizarea unui proces de învățare care să stimuleze discuția și să faciliteze o înțelegere comună a problemei deciziei;	- potențial consumator de timp și un pronunțat caracter complex tehnic;
- deschiderea către valori și opinii divergente;	- percepută ca o abordare tehnocratică;
- capacitatea de a aborda factorii calitativi și intangibili;	- intercompararea dificilă a studiilor de caz;
- responsabilitatea participanților (sistematică, transparentă);	- alegerea părților interesate și momentul participării acestora;
- capacitatea de a sprijini rezolvarea conflictelor și de a contribui la atingerea unui compromis politic;	- experții/părțile interesate sunt reticenti să împărtășească cunoștințele și valorile lor.
- susținerea unei participări largi a părților interesate;	
- dezvoltarea preferințelor într-un mod mai explicit și mai direct.	

Scopul acestui tip de analiză este „realizarea unei evaluări comparative a proiectelor alternative sau a altor măsuri heterogene”⁴. De aceea, se dorește o măsurare multi-spectru din punct de vedere cantitativ (prin punctare, ierarhizare și determinare a ponderii), dar și stabilirea unor criterii calitative de impact asupra indicatorilor utilizați

³ Catherine D. Gamper și Catrinel Turcanu, „On the government use of multi-criteria analysis”, revista *Ecological Economics*, nr. 62, 2007, URL: <https://www.napawatersheds.org/img/managed/Document/3485/Gamper2007%20OnTheGovernmentalUseOfMultiCriteriaAnalysis.pdf>, accesat la 11.11.2020.

⁴ ***, *Manualul de analiză multicriterială*, Contract nr. 46/8.12.2010, „Dezvoltarea capacității pentru analiza cost-beneficiu”, proiect co-finanțat din Fondul European de Dezvoltare Regională prin Programul Operațional Asistență Tehnică 2007-2013, Guvernul României, București, ianuarie 2012, p. 7.

în AMC. Ca urmare, pot fi identificați diferiți indicatori (sociali, economici, financiari, de mediu etc.) care să ajute la îndeplinirea obiectivelor stabilite și care să poată influența realizarea acestora. În concluzie, AMC „oferă tehnici pentru realizarea unei comparații și ierarhizări a diferitelor rezultate, chiar dacă este folosită o varietate de indicatori. Ea se aplică în mod special cazurilor în care abordarea prin intermediul unui singur criteriu nu este suficientă (cum este cazul analizei cost-beneficiu), în special atunci când impacturilor semnificative sociale și de mediu nu le pot fi desemnate valori cuantificabile”⁵.

Aspectul cel mai important în utilizarea analizei multicriteriale îl reprezintă rezolvarea problemelor printr-un raționament logic rezultat în urma unor discuții comune și păreri subiective ale părților interesate, sintetizând, la final, opiniile exprimate de experți și analiști din cadrul structurilor participante prin care sunt analizate situațiile conflictuale rezultate, sunt formulate recomandări și oferită consiliere operațională.

Principalele concepte utilizate de analiza multicriterială sunt⁶:

a) *obiectiv/obiective* – reprezintă „scopurile pe care o structură/organizație dorește să le atingă sau să le finanțeze; în unele cazuri, obiectivele generale sau obiectivele finale sunt defalcate în obiective de un nivel mai mic sau în obiective intermediare, care sunt mai concrete, iar acestea este posibil să fie defalcate, la rândul lor, în subobiective, obiective imediate sau criterii care sunt mai operaționale”;

b) *opțiuni* sau *alternative* – reprezintă „modul în care sunt îndeplinite obiectivele; ar putea fi alternative de proiecte, programe, scheme sau orice alt aspect care necesită un proiect”;

c) *criteriu* sau *atribut* – reprezintă „măsura în funcție de care opțiunile sunt evaluate și comparate pentru a se stabili gradul în care acestea conduc la îndeplinirea obiectivelor; fiecare criteriu trebuie să măsoare un aspect relevant și nu trebuie să depindă de un alt criteriu”.

⁵ ***, *Manualul de analiză multicriterială*, Contract nr. 46/8.12.2010, „Dezvoltarea capacității pentru analiza cost-beneficiu”, proiect co-finanțat din Fondul European de Dezvoltare Regională prin Programul Operațional Asistență Tehnică 2007-2013, Guvernul României, București, ianuarie 2012, p. 3.

⁶ Definițiile conceptelor sunt luate din *Manualul de analiză multicriterială*, p. 8.

Criteriile se împart în cantitative și calitative. Criteriile cantitative sunt, de regulă, cuantificabile și au indicatori ușor de stabilit și de măsurat. Pe când cele calitative au un grad mai mare de subiectivitate, iar cuantificarea lor se bazează mai mult pe experiența participanților/expertiilor sau pe indicatori prestabiliți/standardizați. De exemplu, impactul este unul dintre criteriile calitative cel mai des întâlnite, a cărui scară valorică poate pleca de la „niciun impact” (adică valoarea „0”) și urca/coborî spre „un impact minimal” (care poate fi pozitiv sau negativ), apoi „un impact limitat”, „un impact moderat” și ajungând până la „un impact semnificativ”. De regulă, aceste criterii calitative sunt cuantificate ca maximizate (+) sau minimizate (-).

d) *standardizarea elementelor analitice multicriteriale* – este „procesul prin care valorile criteriilor estimate prin diferite unități de măsură sunt transformate într-o scală comună, care permite realizarea unei comparații între acestea”.

Caracterul diversificat al „scalelor” folosite pentru măsurarea atributelor impune realizarea unor unități comparabile, prin transformarea punctajelor diferitelor criterii utilizate. Și asta pentru că „punctajele criteriilor pot fi comparate sau combinate numai dacă scalele criteriilor sunt aceleași. Transformarea punctajelor criteriilor în punctaje comparabile este adeseori numită standardizare sau normalizare. Unitățile de măsură sunt uniformizate printr-o funcție valorică sau printr-o procedură de standardizare, iar punctajele acestora își pierd dimensiunea și unitatea de măsură aferentă”⁷.

În cadrul managementului proiectelor sunt utilizate mai multe metode de standardizare a punctajelor. Printre acestea, cele mai uzitate sunt: metodele de transformare liniară a scalelor – precum standardizarea maximă; standardizarea de interval și standardizarea scopului; abordarea funcției valorice nonliniare.

⁷ *Ibidem*, p. 9.

1.2. Modul de completare a matricei performanțelor/consecințelor

Pornind de la numărul de obiective stabilite de experți și analiști, pentru care s-au identificat criteriile măsurabile necesare evaluării gradului de îndeplinire a lor, analiza multicriterială propune o ierarhizare a opțiunilor/alternativelor existente, după ce a folosit modalități multiple de calcul al datelor referitoare la criterii care să ducă la obținerea indicatorilor de performanță pentru fiecare opțiune/alternative în parte.

În acest fel, puterea de judecată a experților și a analiștilor participanți la analiza multicriterială respectivă reprezintă o caracteristică majoră a AMC, scoțând în evidență atât aspectul științific al acesteia, cât și latura subiectivă a procesului. Ca urmare, analiza prezintă unele avantaje față de raționamentul informal, nestructurat, astfel: este transparentă și explicită în folosirea datelor culese/stabilite, precum și în stabilirea obiectivelor și criteriilor; este deschisă la analiză și modificare; folosește tehnici simple și clare, ce se pot compara și ajusta folosind informații suplimentare; măsurarea performanțelor se poate face de către personalul implicat direct, de regulă prin folosirea unor metode și softuri adecvate, a căror rezultate pot fi folosite în cadrul legislativ (în procese intentate) și financiar (la audit).

Profesorii de la Universitatea Bábeș-Bolyai din Cluj-Napoca au prezentat, în cadrul cursului „Teoriei Deciziilor”, capitolul despre metode multicriteriale de analiză a deciziilor, o modalitate de completare a matricei performanțelor sau consecințelor, prin memorarea datelor problemei de analiză multicriterială, ale cărui elemente principale sunt:⁸

- opțiunile/alternativele (variantele de acțiune):

$$A = \{A_1, A_2, \dots, A_m\}$$

- criteriile/atributele:

$$C = \{C_1, C_2, \dots, C_n\}$$

⁸ ***, *Cursul de Teorie a Deciziilor C5/29.10.2019*, UBB Cluj, URL: http://www.cs.ubbcluj.ro/~per/Dss/Dss_5.pdf, accesat la 11.11.2020.

- consecințele/indicatorii – „măsurile cantitative (numerice) ale contribuției unei anumite alternative la satisfacerea unui anumit criteriu decizional”:

$$\mathbf{R} = \{r_{ij}, 1 \leq i \leq m; 1 \leq j \leq n\}$$

unde „elementul r_{ij} reprezintă consecința pentru criteriul C_j rezultată din alegerea alternativei A_i (r_{ij} pot fi numere, însă se pot exprima și prin valori binare (da/nu) sau prin termeni calitativi (culoare, gust etc.)”.

- ponderile indicatorilor sunt „asociate criteriilor și stabilesc importanța acestora”:

$$\mathbf{P} = \{p_1, p_2, \dots, p_n\}$$

unde „fiecărui criteriu C_j ($1 \leq j \leq n$) i se asociază ponderea p_j (stabilită de decident în mod subiectiv sau printr-o tehnică specială)”.

Astfel, un model propus de acest curs pentru stabilirea etapelor unei analize multicriteriale este prezentat în figura nr. 1.

1. Determinarea elementelor de bază ale problemei: *ce se urmărește, cine este analistul, alte persoane implicate etc.*
2. Precizarea alternativelor/opțiunilor „ $A = \{A_1, A_2, \dots, A_m\}$ ”.
3. Precizarea criteriilor „ $C = \{C_1, C_2, \dots, C_n\}$ ”, în raport cu care se determină performanțele (consecințele) alternativelor/opțiunilor.
4. Stabilirea valorilor numerice pentru consecințele „ $R = \{r_{ij}, 1 \leq i \leq m; 1 \leq j \leq n\}$ ”.
5. Stabilirea ponderilor criteriilor „ $P = \{p_1, p_2, \dots, p_n\}$ ”, ≤ importanța acestora în luarea deciziei.
6. Calculul punctajului (scorului) global al alternativelor - media performanțelor cu ponderile P:
$$\text{scor}(A_i) = p_1 r_{i1} + p_2 r_{i2} + \dots + p_n r_{in} = \sum_{j=1}^n p_j r_{ij}, 1 \leq i \leq m$$
7. Examinarea și interpretarea rezultatelor.
8. Efectuarea analizei de sensibilitate, prin modificarea consecințelor și a ponderilor.

Figura nr. 1. Etapele analizei multicriteriale

Matricea performanțelor include elementele prezentate anterior și are o formă tabelară standardizată, prezentată în figura nr. 2.

<i>Matricea performanțelor (consecințelor)</i>				
<i>Alternativele decizionale</i>	<i>Criterii de decizie</i>			
	p_1	p_2	...	p_n
	C_1	C_2	...	C_n
A_1	r_{11}	r_{12}	...	r_{1n}
A_2	r_{21}	r_{22}	...	r_{2n}
...
A_m	r_{m1}	r_{m2}	...	r_{mn}

Figura nr. 2. Matricea performanțelor

Conform Manualului de analiză multicriterială, informațiile din matricea performanței sunt, de obicei, „convertite în valori numerice coerente, stabilite în două etape – punctarea și ponderarea. Pe timpul punctării, consecințele preconizate pentru fiecare opțiune primesc un punctaj numeric pe o scală a nivelului de preferință pentru fiecare criteriu. Opțiunile care sunt preferate altora primesc un punctaj mai mare pe scala nivelului de preferință, iar opțiunile mai puțin preferate primesc un punctaj mai mic. În practică, sunt adesea utilizate scalele cuprinse între 0 și 100, unde 0 reprezintă cea mai puțin preferată opțiune, reală sau ipotetică, iar 100 este asociată cu cea mai preferată opțiune, reală sau ipotetică. Astfel, toate opțiunile luate în considerare în AMC se vor încadra între 0 și 100”⁹.

Prin ponderare sunt atribuite date numerice care definesc fiecare criteriu în parte, se fac unele estimări reale privind oscilațiile dintre limita inferioară și cea superioară a scalei selectate și se alocă fiecărui criteriu o „valoare” sau o „ponderare”. Astfel, criteriile au stabilite o pondere relativă unul față de altul, mai ales atunci când experții doresc să combine unele dintre acestea.

⁹ ***, *Manualul de analiză multicriterială*, Contract nr. 46/8.12.2010, „Dezvoltarea capacității pentru analiza cost-beneficiu”, proiect co-finanțat din Fondul European de Dezvoltare Regională prin Programul Operațional Asistență Tehnică 2007-2013, Guvernul României, București, ianuarie 2012, p. 12.

După ce s-a realizat matricea performanțelor, următorul pas îl reprezintă eliminarea acelor opțiuni/alternative care sunt cele mai dominante, urmat de acceptarea sau nu a unor compensări făcute între criterii. Dacă nu se acceptă compensările respective, se vor folosi tehnici noncompensatorii în loc. În situația în care este posibilă introducerea compensării, punctajul final se va obține prin calculul notelor individuale, folosindu-se diverse metode de calcul.

1.3. Metode de evaluare multicriterială consacrate

Nu există metode normative unanim acceptate care să arate cum trebuie completată matricea performanței, îndeosebi în ceea ce privește modul de punctare și ponderare a criteriilor și a valorilor numerice pentru consecințe. Ca urmare, această secțiune își propune să prezinte un rezumat al celor mai cunoscute metode de evaluare multicriterială, explicând, totodată, poziția autorilor față de aplicarea acestor metode.

O primă metodă, mai des-întâlnită în etapele timpurii ale dezvoltării unui proiect, o reprezintă „*analiza directă a performanțelor opțiunilor/ alternativelor*”, în care „numai o cantitate limitată de informații cu privire la calitățile relative ale opțiunilor pot fi obținute prin examinarea directă a performanțelor alternativelor. Este verificată poziția dominantă a unor criterii față de altele, atunci când performanțele unei opțiuni sunt cel puțin la fel de bune ca ale altele pentru toate criteriile și sunt strict mai bune decât ale altele pentru cel puțin un criteriu. În principiu, o opțiune le poate domina pe toate celelalte, dar este puțin probabil ca acest lucru să se întâmple în practică”¹⁰.

O altă metodă foarte răspândită este cea a „*însurării ponderilor*”, cunoscută și ca „*metoda liniară cumulativă*”, aplicabilă în ipoteza că aceste criterii sunt preferențial independente unele față de celelalte, ca și atunci când un anumit grad de incertitudine nu se regăsește în metodele folosite de AMC. „Modelul liniar arată cum valorile unei opțiuni aferente mai multor criterii pot fi combinate într-o

¹⁰ *Ibidem*, p. 17.

valoare de ansamblu, prin înmulțirea punctajelor standardizate , r_{ij} ' ale fiecărui criteriu cu ponderea adecvată a aceluși criteriu w_j , urmată de însumarea punctajelor ponderate ale tuturor criteriilor. Calcularea punctajului total pentru fiecare alternativă A_i , respectiv AS_i , poate fi realizată prin ecuația de mai jos¹¹.

$$AS_i = \sum_{j=1}^n W_j * r_{i,j}$$

Din păcate, o astfel de metodă implică un grad ridicat de subiectivism în ceea ce privește procesul de standardizare și calculele efectuate. De aceea, în cadrul unui proiect alternativ, înainte de prezentarea rezultatelor, se propune atât prezentarea punctelor sale tari și slabe, cât și explicarea clasificării finale.

Una dintre cele mai aplicate metode AMC, propusă de către matematicianul german Thomas Saaty, în 1980, este „*procesul ierarhiei analitice (PIA sau AHP, în limba engleză)*”¹², care este o metodă interactivă prin care unul sau mai mulți participanți la proiect transmit analistului preferințele lor, realizând, astfel, posibilitatea dezbaterii sau discutării opiniilor și rezultatelor. Metoda se referă la teoriile comportamentului uman care încorporează procesul de gândire logică, intuiția, experiența și teoriile de învățare.

PIA a mai realizat și un model liniar cumulativ, în al cărui format standard „utilizează proceduri pentru derivarea de ponderi și punctaje realizate de către alternative care se bazează, respectiv, pe comparații pereche dintre criterii și opțiuni”¹³. Prin urmare, PIA se bazează pe „construirea unei serii de matrici „comparații pereche” care compară criteriile între ele. Scopul acestui demers este acela de ierarhizare sau ponderare a fiecărui criteriu care descrie importanța contribuției fiecăruia dintre aceste criterii la obiectivul de ansamblu. Dacă criteriile sunt defalcate într-un număr de subcriterii, comparațiile

¹¹ Euro Beinat și Peter Nijkamp, *Multi-Criteria Analysis for Land-Use Management*, Springer-Science+Business Media, Dordrecht, 1998, p. 25.

¹² Thomas L. Saaty, *The Analytic Hierarchy Process*, McGraw-Hill, New York, 1980, pp. 161-175.

¹³ *Ibidem*, p. 163.

pereche se repetă pentru fiecare dintre nivelele acestei ierarhii. O comparație pereche de „n” criterii ($C_1 \dots C_n$) pentru a reflecta importanța sau ponderea fiecărui criteriu în influențarea obiectivului general presupune construirea unei matrici pe n (C) care să prezinte poziția dominantă a unui criteriu din coloana stângă față de fiecare dintre criteriile din rândul de sus”¹⁴.

$$C = \begin{array}{c|ccc} & C_1 & \dots & C_n \\ \hline C_1 & C_1/C_1 & \dots & C_1/C_n \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ C_n & C_n/C_1 & \dots & C_n/C_n \end{array}$$

**unde fiecare înregistrare C reflectă o scală a raportului dintre ponderile prioritare de bază alocate fiecărui criteriu.*

Calcululele necesare unei astfel de metode sunt destul de complexe și necesită realizarea lor printr-un soft IT special. Există și o alternativă mai simplă de calcul, atractivă din punct de vedere teoretic, prezentată de Departamentul de Protecție a Mediului, Transporturilor și Regiunilor din Marea Britanie, în 2009, care cuprinde o înlănțuire de „pași de urmat, printre care: calcularea mediei geometrice pentru fiecare rând din cadrul matricii; adunarea tuturor mediilor geometrice; și normalizarea fiecărei medii geometrice prin împărțirea la totalul care tocmai a fost calculat”¹⁵. Rezultatele reprezintă „ponderea calculată alocată fiecărui criteriu (w_j), iar punctajul alternativ (AS_i) al fiecărei opțiuni cu privire la toate criteriile poate fi estimat folosind modelul liniar cumulativ descris mai sus”¹⁶.

¹⁴ Thomas L. Saaty, *The Analytic Hierarchy Process*, McGraw-Hill, New York, 1980, p. 165.

¹⁵ J.S. Dodgson, M. Spackman, A. Pearman, L.D. Philips, *Multi-criteria analysis: a manual*, Departamentul englez pentru Protecția Mediului, Transporturi și Regiuni, 2009, URL: http://eprints.lse.ac.uk/12761/1/Multi-criteria_Analysis.pdf, accesat la 13.11.2020.

¹⁶ *Ibidem*, p. 2.

Una dintre metodele cele mai evaluate folosite pe scară largă o reprezintă metoda „*ELECTRE (Elimination et Choix Traduisant la Réalité)*”, propusă de către Bernard Roy, în 1974, și care utilizează „surclasarea în încercarea de a elimina alternativele care sunt, într-un anumit sens, „dominate”¹⁷. În cadrul acestei metode, pe lângă „ideea simplă de dominare evidențiată a unor variante de către altele”, se utilizează cu preponderență ponderi care să confere mai multă influență unor criterii în comparație cu altele – „se consideră că o opțiune surclasează o alta dacă depășește performanțele acesteia din urmă în funcție de suficiente criterii destul de importante (conform sumei ponderilor criteriilor) și nu este surclasată de o altă opțiune atunci când înregistrează o performanță semnificativ inferioară în funcție de orice criteriu. Toate opțiunile sunt evaluate în funcție de măsura în care sunt suficient de surclasate în ceea ce privește gama întreagă de opțiuni considerate ca fiind măsurate în funcție de o pereche de parametrii prag”¹⁸.

Varianta surclasării este folosită în cazul în care nu toate criteriile sunt considerate comensurabile și, în consecință, nu poate fi obținut un punctaj global. Analiza se bazează pe comparații multiple de genul: Varianta A surclasează varianta B din punctul de vedere al criteriului x ?, Varianta A surclasează varianta B din punctul de vedere al criteriului y ? etc. Aceste întrebări pot primi ușor răspunsul da sau nu sau pot fi modificate, ajustate, caz în care sunt introduse noțiunile de preferință slabă și de criteriu prag. Analiza realizează toate comparațiile posibile și prezintă un răspuns-sinteză de tipul: varianta A este cel puțin la fel de bună ca varianta B în funcție de majoritatea criteriilor (caz de acord), fără a fi prea nepotrivită în funcție de celelalte criterii (caz de dezacord). Analiza poate include protecție împotriva unei judecăți favorabile pentru o măsură care ar putea fi dezastruoasă din punctul de vedere al unui criteriu dat, stabilind un „prag de veto” pentru fiecare criteriu. Introducerea unui prag de veto

¹⁷ ***, *Manualul de analiză multicriterială*, Contract nr. 46/8.12.2010, „Dezvoltarea capacității pentru analiza cost-beneficiu”, proiect co-finanțat din Fondul European de Dezvoltare Regională prin Programul Operațional Asistență Tehnică 2007-2013, Guvernul României, București, ianuarie 2012, p. 21.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 21-22.

face o diferență clară între logica surclasării și logica compensării. De exemplu, în cazul existenței un prag de veto, un impact deosebit de negativ asupra mediului ar face imposibil ca o măsură să fie considerată bună, chiar dacă impactul asupra locurilor de muncă ar fi unul excelent”¹⁹.

Cea mai agreată metodă se bazează pe „*teoria utilităților*”, propusă de către matematicianul John von Neumann și economistul Oskar Morgenstern, în 1947, ca model economic standard de evaluare a modului în care oamenii fac alegeri atunci când joacă jocuri de noroc, pe baza unor variante avute la dispoziție. Teoria lor a fost preluată și dezvoltată, în 1976, de către cercetătorii americani Ralph H. Keeney și Howard Raiffa, care au promovat aplicabilitatea unei analize multi-atribut în cadrul artei analizei decizionale cu obiective multiple.²⁰

Scopul teoriei clasice a utilităților este acela de a formaliza modul de luare a deciziilor. Ea începe cu „stabilirea unei mulțimi de axiome fundamentale (de exemplu, o astfel de axiomă este: o cantitate mai mare dintr-un bun dorit este de preferat uneia mai mici). Pe urmă, folosind axiomele și raționamentul matematic, se demonstrează că singura modalitate în care un individ se poate comporta consistent în raport cu toată mulțimea de axiome este prin alegerea alternativei cu cea mai mare valoare a utilității medii subiective (SEU – subjective expected utility)”²¹.

În cadrul acestei teorii clasice, se folosesc anumite ipoteze de lucru, precum: existența mai multor alternative distincte; alegerea, la un moment dat doar a unei alternative; valorile diferite de utilitate a alternativelor pentru decident, ca urmare a existenței unor incertitudini despre viitor și starea finală dorită.

¹⁹ Bernard Roy, *Classement et choix en présence de points de vue multiples (la méthode ELECTRE)*, la Revue d'Informatique et de Recherche Opérationnelle (RIRO), no.8, 1968, pp. 57-75.

²⁰ Ralph L. Keeney și Howard Raiffa, *Decisions with multiple objectives: Preferences and value trade-off*, New York, Wiley, 1976, pp. 121-125.

²¹ *Ibidem*, p. 123.

Valoarea „utilității medii subiective” pentru fiecare opțiune/ alternativă se determină prin pașii următori:

1. identificarea „tuturor stărilor viitoare ale naturii care sunt relevante pentru respectiva alternativă”;

2. calcularea „utilității (gradului de atractivitate), u_{ij} ”, pe care decidentul îl asociază cu rezultatul produs de combinația dintre alegerea alternativei, A_i și natura aflată în starea, S_j ”;

3. calcularea „punctajului (scorului) de preferință, U_i ” al alternativei, A_i ,

$$U_i = p_1 u_{i1} + p_2 u_{i2} + \dots + p_n u_{in} = \sum_{j=1}^n p_j u_{ij}, \quad 1 \leq i \leq m$$

**unde p_j sunt probabilitățile atribuite de decident stărilor naturii S_j ($1 \leq j \leq n$)²²”.*

Acest model operează explicit cu incertitudinea și este multicriterial, deoarece fiecare utilitate u_{ij} se bazează pe o evaluare multicriterială. Totuși, el nu oferă o procedură explicită de determinare a utilităților. Lucrările lui Keeney și Raiffa se referă tocmai la algoritmizarea așa-numitelor utilități multiatribute. Modelul utilităților multiatribute caută simultan să țină cont de incertitudine și să evalueze utilitățile pe baza mai multor criterii.²³

În calculul scorurilor de utilitate, o condiție critică o reprezintă „independența reciprocă a preferințelor”. În situația în care această independență se poate stabili clar, calculul utilităților individuale este relativ simplu. Dacă însă condiția nu este îndeplinită, atunci fie că structura matematică a elementelor u_{ij} se complică (se folosesc funcții neliniare) sau trebuie regândite criteriile care sunt dependente unele de altele.

²² ***, *Cursul de Teorie a Deciziilor*, C5/29.10.2019, UBB Cluj, URL: http://www.cs.ubbcluj.ro/~per/Dss/Dss_5.pdf, pp. 16-17.

²³ *Ibidem*, p. 17.

Tabelul nr. 2: Metode de analiză multicriterială folosite de unele state²⁴

Context	Metoda AMC folosită	Actori implicați	Rezultat și nivel decizional	Țara
Folosirea conflictuală a apei potabile	PROMETHEE (Preference Ranking Organization Method for Enrichment of Evaluations)	-	Nefinalizată – se prevede un impact direct	Germania
Folosirea conflictuală a apei potabile	Funcție de valoare adăugată	Implicare extinsă (părți interesate, experți, public)	Investigație metodologică pentru susținerea acceptării instrumentului	R. Sud-Africană
Reducerea emisiilor de gaze de seră	PROMETHEE, AHP (procesul ierarhiei analitice)	-	Rezultatele au fost prezentate autorităților	Peru
Gestionarea conflictelor forestiere	MAUT (Multi-Attribute Utility)	-	A evoluat strategia schimbului de informații	Australia
Resurse agricole conflictuale	ELECTRE TRI (Elimination et Choix Traduisant la Réalité)	Experți și reprezentanții autorităților	Rezultatele au fost folosite pentru consultarea fermierilor	Franța
Scenarii de energii eoliene	NAIADE (Novel Approach to Imprecise Assessment and Decision Environments)	Numai analiști	Nu există informații	Italia
Transport	MACBETH (Measuring Attractiveness by a Categorical Based Evaluation Technique)	Părțile implicate, în calitate de actori	A reprezentat baza pentru propunere de politici	Portugalia
Sănătate publică	Funcție de valoare adăugată	Delegați ai ministerului	Influența directă asupra politicii de sănătate publică	Țările de Jos
Gestionarea fondului de locuințe la nivel municipal	MACBETH (Measuring Attractiveness by a Categorical Based Evaluation Technique)	Experți și reprezentanți ai autorităților locale	Folosit informal pentru luarea unor decizii	Portugalia
Eliminarea deșeurilor radioactive	PROMETHEE (Preference Ranking Organization Method for Enrichment of Evaluations)	Experți	Influențarea directă a politicii de stat	Croația

²⁴ Catherine D. Gamber și Catrinel Turcanu, *On the government use of multi-criteria analysis*, revista *Ecological Economics* nr. 62 (2007), URL: <https://www.napawatersheds.org/img/managed/Document/3485/Gamper2007%20OnTheGovernmentalUseOfMultiCriteriaAnalysis.pdf>, p. 302.

În tabelul nr. 2 sunt prezentate și alte metode de analiză multicriterială întrebuințate în domeniul civil pentru rezolvarea, la nivel național, a unor probleme apărute în domeniul protecției mediului și care au posibilitatea escaladării spre crize interne sau regionale.

1.4. Standardizarea elementelor analitice multicriteriale pentru o analiză geopolitică

Așa cum s-a precizat în acest capitol, analiza multicriterială a fost și este mai des folosită în domeniul managementului proiectelor, îndeosebi cele economice, financiare și de infrastructură din mediul civil. În domeniul militar, AMC a fost introdusă, începând cu 2010, în cadrul manualelor de pregătire ale Corpului american de genști, sub denumirea de „*analiză multicriterială de luare a deciziilor (MCDA)*”.

Astfel, în domeniul apărării analiza multicriterială a fost folosită pentru a gestiona principalele resurse în cadrul instalațiilor militare, a alege/selecta echipamentele militare necesare îndeplinirii misiunilor, a sprijini tehnologic procesul de repartiție în funcții a absolvenților instituțiilor de învățământ militar, a lua unele măsuri speciale în zonele contaminate și, mai nou, în elaborarea unei metodologii de „*analiză multicriterială de informații (MCIA)*”²⁵.

Ca urmare, acest studiu își propune să utilizeze cea mai nouă abordare a analizei multicriteriale, cea din domeniul informațiilor militare, în vederea standardizării principalelor elemente ale unei analize geopolitice privind interesele strategice ale unor organizații regionale de securitate (NATO și UE) și ale unor mari puteri (China) față de anumite regiuni specifice ale globului pământesc, precum Africa și zona arctică.

²⁵ N.A.: Analiza multicriterială de informații (MCIA) reprezintă o metodologie elaborată în 2017, care adaptează analiza multicriterială de luare a deciziilor (MCDA) la contextul analizei de informații, adăugând metode și tehnici asigurate de inteligența artificială (AI) și teoria metodelor neortodoxe de analiză decizională (Fuzzy Set Theory) a profesorului olandez Hans-Jürgen Zimmerman. Metodologia a fost propusă de Anissa Frini în articolul *A Multicriteria Intelligence Aid Methodology Using MCDA, Artificial Intelligence, and Fuzzy Sets Theory*, Hindawi, 15 mai 2017, URL: <http://downloads.hindawi.com/journals/mpe/2017/9281321.pdf>, accesat la 13.11.2020.

Procesul standardizat de analiză geopolitică multicriterială cuprinde cinci etape distincte, în cadrul cărora se stabilesc elementele analitice ce se iau în calcul, se precizează modalitatea de calcul a criteriilor și ponderarea acestora și se realizează matricea de performanță, astfel:

1. Stabilirea **problemei de geopolitică**, care trebuie să răspundă la întrebarea: „*Sunt aceste organizații regionale și mari puteri interesate de cele mai sărace/sensibile regiuni ale globului? Dacă sunt, care ar fi principalele elemente geostrategice și geoeconomice de interes și la ce nivel/grad față de celelalte interese naționale/organizaționale?*”

Ca să răspundă la această întrebare, analistul, împreună cu celelalte persoane implicate, trebuie să înțeleagă clar sursa principalei probleme, precum și influențele pe care aceasta le întâmpină la nivel geopolitic, pe plan intern, dar și din exterior – nu este indicat să se ia în considerare și să se analizeze și alte problematice secundare de geopolitică, ce ar constitui o pierdere de timp și o îndepărtare mare de la procesul respectiv.

2. Definirea **obiectivelor asociate** cu rezolvarea cu succes a problemei, precum și a **criteriilor** ce pot fi folosite pentru evaluarea succesului sau insuccesului realizării acestora. Aceste obiective trebuie bine conturate și legate de principala problemă de geopolitică, iar criteriile stabilite vor reprezenta indicatori corecți și de actualitate care să poată măsura gradul de eficiență privind îndeplinirea acestor obiective.

Un prim obiectiv ar fi de natură politică și l-ar putea constitui *necesitatea preluării/menținerii influenței în respectiva regiune*. Acest obiectiv ar reprezenta, într-adevăr, un interes geopolitic care ar conduce la implicarea organizațiilor regionale și marilor puteri în politica regiunii respective. Un al doilea obiectiv ar fi de natură economică și l-ar putea constitui *realizarea unui număr de proiecte economice în regiunile de interes*, fapt ce ar crește prezența fizică a organizațiilor regionale și a marilor puteri în statele din aceste regiuni, dar ar și exacerba concurența neloială cu alți actori. Un ultim obiectiv ar putea privi întărirea securității comune/naționale, prin *reducerea*

riscurilor și amenințările care vin din regiunile respective, precum terorismul, migrația ilegală sau traficul ilicit de droguri, persoane și arme.

Ca și *criterii de măsurare cantitativă și calitativă* al acestor obiective, putem enumera:

- să protejeze siguranța cetățenilor proprii din regiune;
- să reducă corupția locală;
- să diminueze/împiedice crizele și conflictele locale;
- să îmbunătățească siguranța transporturilor interregionale;
- să crească locurile de muncă în regiune;
- să reducă migrația ilegală înspre zona de responsabilitate a organizațiilor regionale;
- să reducă acțiunile teroriste și legătura grupărilor extremiste cu grupurile locale de crimă organizată;
- să contribuie la o economie locală eficientă;
- să susțină creșterea economiei durabile la nivel național/ale statelor membre;
- să faciliteze accesibilitatea la dezvoltările tehnologice la nivel economic de către statele din regiune;
- să promoveze accesibilitatea statelor din regiune la facilități și servicii uzuale care pot fi asigurate de organizațiile regionale și marile puteri;
- să atragă suportul populației locale față de acțiunile politice/economice/de securitate întreprinse în regiune;
- să urmărească impactul asupra populației locale.

3. Stabilirea și descrierea **opțiunilor/alternativelor** care ar putea fi urmate pentru realizarea obiectivelor asociate, prin rezolvarea cu succes a problemei. Dacă s-au stabilit obiective competitive, atunci unele opțiuni/alternative vor avea o marjă de eficiență în cadrul acestor obiective.

Astfel, în cazul nostru vom lucra cu termenul de opțiuni, având o conotație mai apropiată de domeniul militar. Astfel, putem stabili următoarele *opțiuni*:

- sprijin economico-financiar;
- eficiență economică;

- creștere economică;
- securitate întărită;
- securitate prin cooperare;
- siguranța cetățenilor și a infrastructurii critice;
- reziliență;
- implicare politico-diplomatică;
- protejarea căilor de transport;
- control pentru influențare.

Fiecărei organizații regionale și mare putere analizată îi vor corespunde 1-2 obiective asociate rezolvării problemei de geopolitică, având 2-3 criterii de evaluare și 3-4 opțiuni de urmat.

4. Colectarea datelor și informațiilor necesare pentru stabilirea și măsurarea **indicatorilor** de succes sau insucces al criteriilor și îndeplinirea obiectivelor. Astfel, criteriile menționate la pct. 3 vor trebui să poată fi măsurate prin stabilirea următorilor *indicatori*, precum:

- fără impact ($p1$) = 0-10%;
- cu impact minimal, care poate fi pozitiv ($p2+$) = 10-20% sau ($p2-$) negativ = -10-0%;
- cu impact limitat ($p3$) = 20-30%;
- cu impact moderat ($p4$) = 30-50%;
- cu impact semnificativ ($p5$) = peste 50%.

Obținerea unor ponderări (p) adecvate pentru criteriile stabilite se bazează, astfel, pe importanța lor relativă în îndeplinire obiectivele. Acest pas explică probabilitatea ca diferite criterii să afecteze succesul sau eșecul unei decizii diferite sau, cu alte cuvinte, vor avea mai mult sau mai puțin influență asupra obiectivului/obiectivelor.

Modul exact de calcul al procentelor pentru fiecare criteriu în parte se va stabili de către experți și ceilalți participanți la analiză, pe baza experienței avute și a contextului național și internațional din perioada respectivă.

5. Realizarea **matricei de performanță** a rezolvării problemei geopolitice, în care fiecare dată introdusă va corespunde performanței prevăzute pentru o opțiune în fața criteriilor stabilite pentru un obiectiv. Este de așteptat ca în cadrul acestei etape să se stabilească

metoda de măsurare pentru a cuantifica sau califica opțiunile în vederea realizării obiectivelor stabilite.

Acest studiu va folosi metoda „*analizei directe a performanțelor opțiunilor*”, în cadrul căreia numai „o cantitate limitată de informații cu privire la calitățile relative ale opțiunilor pot fi obținute prin examinarea directă a performanțelor alternativelor. De asemenea, este verificată poziția dominantă a unor criterii față de altele, atunci când performanțele unei opțiuni sunt cel puțin la fel de bune ca ale altele pentru toate criteriile și sunt strict mai bune decât ale altele pentru cel puțin un criteriu”²⁶.

Analiza multicriterială a problemei geopolitice din cadrul acestui studiu se va finaliza aici, chiar dacă procesul multicriterial de luare a deciziilor mai are câteva etape în plus de urmat. Dar scopul studiului este acela de a folosi analiza multicriterială pentru a evalua modul în care anumite organizații regionale și mari puteri își concretizează interesele asupra unor regiuni mai sărace/sensibile ale globului și nu de a analiza deciziile luate la nivelul organizațiilor/puterilor respective.

²⁶ Metoda *analizei directe a performanțelor opțiunilor* este descrisă în subcapitolul 1.3.

Capitolul 2

AFRICA ȘI ZONA ARCTICĂ – CARACTERISTICI GEOCLIMATICE ȘI IMPORTANȚA ECONOMICĂ

Atât Africa, cât și zona arctică prezintă unele caracteristici comune, dar și multe diferențieri. Cele două regiuni sunt cunoscute pentru particularitățile lor de mediu, adică o climă puțin propice muncii și producției.

Un impediment masiv pentru Africa îl reprezintă lipsa resurselor de apă potabilă. Acest fapt se datorează existenței unui număr mic de râuri și lacuri, în comparație cu întinderea continentului, care sunt atât inundate sezonier, dar și afectate de secetă, ceea ce limitează resursele pentru populație și agricultură. Doar 5% din terenul arabil este irigat.

Peste 300 de milioane de oameni nu au acces la apa potabilă în Africa, iar cererea va crește în următoarele decenii, odată cu creșterea populației și nevoia de irigații pentru recolte. Cu toate acestea, oamenii de știință afirmă că Africa stă pe un rezervor uriaș de apă subterană, care are un volum de 100 de ori mai mare decât cel al apei care se găsește la suprafața continentului²⁷.

Cercetătorii de la British Geological Survey și Universitatea College London (UCL), care au întocmit harta ce indică cantitatea și potențialul apei subterane în Africa (vezi figura nr. 3), au precizat și faptul că o forare la scară largă nu ar fi cea mai bună opțiune, pentru că s-ar epuiza rapid acviferele care nu pot fi umplute din cauza ploii. Ei propun folosirea unor mijloace de extracție mai lente, dar mai eficiente, care să asigure suficientă apă subterană continentului african pentru băut și irigații.

²⁷ A.M. MacDonald, *Quantitative maps of groundwater resources in Africa*, Environmental Research Letter nr. 7 (2012) 024009 (7pp), IOP Publishing, 2012, p. 1.

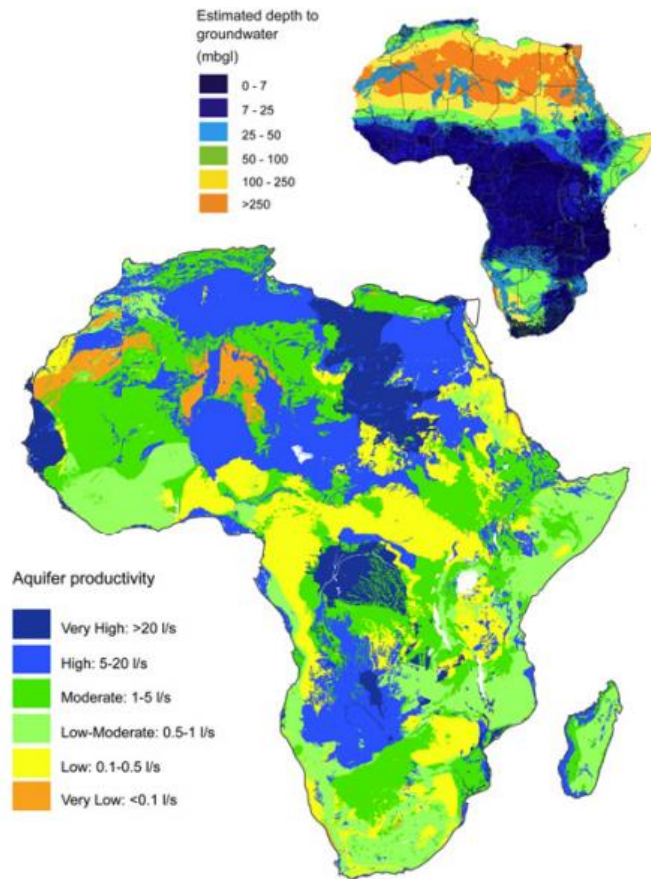

Figura nr. 3. Harta detaliată a apei subterane din Africa

Chiar dacă dețin numeroase resurse energetice și strategice, din punct de vedere economic cele două regiuni se diferențiază prin faptul că Africa a fost condamnată la sărăcie, ca urmare a spolierii în era colonialismului și a continuării exploatării străine a bogățiilor sale naturale și după decolonizare. Cu toate beneficiile aduse de colonialism, prin misionari și tehnologii, la peste o jumătate de secol de la câștigarea independenței, majoritatea statelor africane se confruntă cu piedici mari în calea progresului, iar sărăcia devine chiar extremă.

Cauzele acestei situații destabilizatoare sunt multiple, fiind de ordin intern, dar și extern. Cele mai multe sunt de origine internă, reprezentând existența unor conflicte greu de gestionat și soluționat, menținerea încă a organizării pe criterii etnice, tribale sau religioase, existența gherilelor politice, corupția și, mai nou, flagelul terorismului. Cauzele de origine externă sunt caracterizate de lipsa unei solidarități regionale, imperfecțiunea instrumentelor de colaborare, realizarea

schimburilor comerciale dezechilibrate, imposibilitatea preluării controlului asupra materiilor prime și comerțul ilegal.²⁸

Astfel, Libia, țara africană cu cele mai mari rezerve de petrol, a intrat într-un război civil care pare de nerezolvat și care a atras, după sine, proliferarea prin state proxy. State africane cu resurse naturale importante, precum Republica Centrafricană, Congo-Brazaville, Guineea Ecuatorială, Gabon, sau Mali sunt în imposibilitatea de a le folosi pentru dezvoltarea economică proprie. Nigeria, cea mai mare producătoare de petrol din Africa, nu reușește să-și valorifice avantajul acestei bogății, aflându-se într-o criză cronică, nu numai economică, ci și socială.

Politologul american Michael L. Ross, profesor la Universitatea californiană din Los Angeles (UCLA), studiind modul de exploatare și de gestionare a resurselor în statele subdezvoltate, a precizat că există cel puțin trei consecințe nefaste privind situația economică a acestor țări: apariția rentei, ca mijloc de întreținere a regimurilor totalitare; bogățiile favorizează corupția și clientelismul; în final, acestea devin factor de conflicte și războaie civile²⁹.

Alți experți în economia africană susțin ideea că, dacă statele subdezvoltate recurg la o politică de creștere economică, renta din bogății mărește vulnerabilitatea acestora prin jocul prețurilor. Acest lucru este valabil și în plan financiar unde, dacă s-ar lua măsuri de apreciere a monedelor naționale, efectul s-ar repercuta negativ asupra exporturilor, ar încuraja importurile și ar împiedica diversificarea economiei în agricultură și industrie. Renta din bogățiile naturale ale Africii (petrol, diamante, cupru, nichel etc.) întreține modelul statului postcolonial african „neopatrimonial” și favorizează apetitul claselor conducătoare pentru confundarea averii naționale cu interesele ei particulare.³⁰ Acest lucru facilitează transformarea puterii într-o sursă de acumulare inegală de bogății împărțite inechitabil între clanurile

²⁸ George Apostoiu, „În Africa, bogățiile nu sunt o binecuvântare”, *Ziarul Cultura*, 13 aprilie 2015, URL: <https://revistacultura.ro/nou/2015/04/in-africa-bogatiile-nu-sunt-o-binecuvantare/>, accesat la 13.08.2020.

²⁹ Michael L. Ross, „What do We Know About Natural Resources and Civil War?”, *Journal of Peace Research*, vol. 41, nr. 3, Sage Publications, London (Thousands Oaks, CA and New Delhi), 2004, pp. 349-350.

³⁰ Vitalie Sprinceană, „Africa nu este săracă... doar că bogățiile îi sunt furate”, *Platforma Z*, 5 iunie 2017, URL: <http://www.platzforma.md/arhive/36618>, accesat la 13.08.2020.

politice sau tribale privilegiate, iar sărăcia, migrația, terorismul și conflictele își găsesc originea în aceste cauze economice.

Directorul organizației britanice ”Global Justice Now”, Nick Dearden, afirmă că Africa este bogată, dar că bogățiile îi sunt furate³¹. Pentru a exemplifica această afirmație, el citează concluziile unui raport întocmit de mai multe organizații economice regionale interesate de Africa (vezi figura nr. 4), care prezintă atât situația investițiilor străine în Africa – circa 162 de miliarde de dolari în fiecare an, sub formă de împrumuturi, remiteri (cei care lucrează în afara Africii și trimit bani acasă) și ajutoare –, cât și sumele uriașe ce părăsesc anual continentul – cam 203 miliarde de dolari, din care o parte iese direct prin evaziune fiscală (68 de miliarde de dolari), o altă parte este „repatriată” de corporațiile multinaționale (30 de miliarde de dolari) ca profituri obținute în zonă, încă 29 de milioane de dolari sunt furati anual ca rezultat al defrișărilor ilegale, pescuitului și comerțului ilicit cu animale sălbatice, iar 36 de miliarde de dolari reprezintă costul suplimentar plătit de Africa pentru daunele provocate societăților și economiilor ei de către schimbările climatice. Diferența rezultată, de circa 41 de miliarde de dolari, reprezintă creditul net pe care Africa îl datorează restului lumii³².

Figura nr. 4. Situația financiară anuală a continentului african³³

³¹ Vitalie Sprînceană, „Africa nu este săracă... doar că bogățiile îi sunt furate”, *Platforma Z*, 5 iunie 2017, URL: <http://www.platzforma.md/arhive/36618>, accesat la 13.08.2020.

³² *Ibidem*.

³³ Sursa: <http://www.platzforma.md/arhive/36618>

Dacă, din datele prezentate anterior, reiese faptul că așa-zisele „fluxuri financiare ilegale” se ridică la aproximativ 6,1% din produsul intern brut (PIB) african (sau de trei ori mai mult decât ajutoarele trimise către Africa de comunitatea internațională), mai există un aspect negativ al situației financiare pe continent, și anume posibilitatea transformării împrumuturilor externe acordate guvernelor și sectorului privat (mai mult de 50 de miliarde de dolari în total), luate, de cele mai multe ori prin speculații și ca urmare a unor interese strategice, în datorii imense, grei de plătit.³⁴

În ceea ce privește corupția, în același raport se precizează faptul că există acum aproximativ 165.000 de africani ai căror bogăție combinată ajunge la 860 de miliarde de dolari, iar din această sumă uriașă, peste 500 de miliarde de dolari sunt ascunse în paradisuri fiscale³⁵. Astfel că sistemul economic coruptibil al Africii permite unei minorități subțiri de africani să devină bogați, în timp ce bogățiile

Figura nr. 5. Harta politică a zonei arctice³⁷

popoarelor din regiune sunt efectiv furate și părăsesc continentul. Pe de altă parte, regiunea arctică este o regiune vastă care se întinde peste o șesime din masa de uscat a Terrei.³⁶ Are douăzeci și patru de zone de timp și peste 30 de milioane de km².

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ *Ibidem.*

³⁶ ***, *Regiunea arctică – De ce ar trebui să ne pese de regiunea arctică?*, Agenția Europeană de Mediu, 18 aprilie 2017, URL: <https://www.eea.europa.eu/ro/articles/regiunea-arctica>, accesat la 24.11.2020.

³⁷ Sursă: <https://en.wikipedia.org/wiki/Arctic>

O mare parte din regiunea arctică este acoperită de ocean, care are o adâncime de până la 4 km, însă acolo se găsesc și zone de uscat foarte vaste. Regiunea arctică este locuită de aproximativ 4 milioane de locuitori, aparținând la peste 30 de popoare indigene.³⁸ Conform figurii nr. 5, opt state (Canada, Danemarca/Groenlanda, Finlanda, Islanda, Norvegia, Federația Rusă, Suedia și Statele Unite ale Americii) au teritorii în regiunea arctică, cinci dintre ele fiind state aliate, iar trei membre ale UE.³⁹

Schimbările climaterice din ultimii ani au un impact uriaș asupra acestei regiuni, mai mare decât în oricare parte a globului. Astfel, temperaturile din zonă au crescut cu de două ori media la nivel global în ultimii 50 de ani. Aceste schimbări climatice transformă peisajul înghețat (gheața mai veche, mai groasă și mai stabilă începe să dispară), distruge rețeaua delicată a ecosistemelor arctice, dezgheață ghețarii și deschid noi căi maritime (precum trecătorile din nord-vest și nord-est).⁴⁰

Regiunea arctică joacă un rol important în reglarea climei în lume, reprezentând, alături de Antarctica, sistemul nostru de răcire. Reducerea stratului de zăpadă duce la absorbția unei cantități mai mare de căldură de către Pământ de la soare, iar Oceanul Arctic, care este un amestec de apă dulce și apă de mare topită, poate influența curenții oceanici din jurul globului prin faptul că prea multă apă dulce topită ar putea chiar să „oprească” unii dintre acești curenți marini care joacă un rol esențial pentru clima din sud. De asemenea, și milioanele de oameni din zonă (din care unii fac parte din populații indigene unice), sunt expuși riscurilor schimbării climatice. Așa cum a afirmat prim-ministrul italian Giuseppe Conte, la Summitul G-20 din Dubai, din perioada 21-22 noiembrie 2020, „*amenințarea existențială, reprezentată de schimbările climatice, degradarea solului și declinul biodiversității globale, ne-a adus la o răscruce de drumuri, care va*

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ *Ibidem.*

⁴⁰ ***, *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability*, 2007 Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) Report, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, pp. 653-686.

determina dacă suntem capabili să ne salvăm planeta și să construim un viitor durabil”⁴¹.

În mod uimitor, gheața și ghețarii din Oceanul Înghețat, care se topesc, oferă noi oportunități economice pentru explorarea umană și face posibilă creșterea mai multor activități economice din zonă, precum: mutarea pescuitului spre nord, atunci când gheața se va retrage; creșterea competiției și a gradului de exploatare a resurselor de petrol și gaze naturale din regiunea arctică; creșterea amplitudinii turismului în zonă; transportul naval va crește, concomitent cu exportul resurselor arctice – pentru creșterea transportului intercontinental de mărfuri, chiar dacă va exista mai multă apă deschisă și gheață mai subțire, va necesita dezvoltarea de nave și infrastructură specifică –, extragerea minereurilor, a materialului lemnos și a altor resurse poate de asemenea să crească.⁴²

Pe lângă petrol și gaz în cantități uriașe, la fundul mării se bănuiește existența unor zăcăminte uriașe de aur și diamante, cărbune, fier și zinc. Încălzirea climei înăsprește cursa pentru controlul acestor resurse, fiindcă ele devin mult mai rapid accesibile decât se credea.⁴³ Aceste efecte „pozitive” ale schimbării climatice în zona arctică ar putea conduce la creșterea concurenței nelocale între diferitele națiuni din vecinătate, îndeosebi al marilor puteri regionale pentru preluarea controlului resurselor, al teritoriului și al traseelor de navigație. Ca urmare, realizarea unui echilibru între potențialul oferit de o regiune arctică mai caldă, riscurile de mediu (precum deversările de petrol și impacturile asupra mediului) și creșterea competiției pentru control, reprezintă o provocare considerabilă, care necesită schimbări la nivel de guvernare a zonei respective.

⁴¹ Aya Batrawy, ”G-20 summit ends with support for Covid-19 vaccines for all”, *Associated Press*, 22 noiembrie 2020, URL: <https://apnews.com/article/united-arab-emirates-dubai-summits-coronavirus-pandemic-g-20-summit-5f0a929ef79c34a3d39d7c2381ae3672>, accesat la 25.11.2020.

⁴² ***, *Regiunea arctică – De ce ar trebui să ne pese de regiunea arctică?*, Agenția Europeană de Mediu, 18 aprilie 2017, URL: <https://www.eea.europa.eu/ro/articles/regiunea-arctica>, accesat la 24.11.2020.

⁴³ Christina Nagel și Ioachim Alexandru, *Rusia își reafirmă drepturile asupra Arcticii*, *Deutsche Welle*, 22 septembrie 2020, URL: <https://www.dw.com/ro/rusia-%C3%AE%C5%9Fi-reafirm%C4%83-drepturile-asupra-arcticii/a-6032156>, accesat la 24.11.2020.

Capitolul 3

INTERESELE STRATEGICE ALE NATO, UE ȘI CHINEI ÎN AFRICA

Existența resurselor naturale, atât de generoase, nu asigură încă o bază reală pentru dezvoltarea statelor africane, ci au devenit, mai degrabă, un blestem. Așa cum afirma economistul englez Richard Anty, încă din 1993, abundența resurselor naturale, în loc să aducă profit unei țări, îi încetinește creșterea economică și dezvoltarea.⁴⁴ Această teză are o explicație care ține de resorturi politice, mai degrabă decât de mecanismele economice și reprezintă drama statelor care nu au capacitatea de a-și administra bogățiile în interes național.

În consecință, drama politicii incoerente a statelor africane este exploatată de geopolitica de control și influențare a unor puteri regionale, precum China sau unele state europene care au avut colonii pe continentul african, în timp ce organizații regionale, precum NATO și UE, încearcă să protejeze securitatea europeană la flancurile zonelor lor de responsabilitate și să sprijine organizațiile de securitate din Africa pentru a gestiona situațiile de criză și umanitare dezastruoase din diferitele zone africane aflate în conflict.

Ca urmare, acest capitol își propune să prezinte, folosind metoda analizei multicriteriale, implicațiile pozitive sau negative ale acestor organizații regionale de securitate și apărare și a unor puteri regionale, precum China, în Africa, precum și care sunt consecințele acestei implicări.

⁴⁴ George Apostoiu, „În Africa bogățiile nu sunt o binecuvântare”, *Ziarul Cultura*, 13 aprilie 2015, URL: <https://revistacultura.ro/nou/2015/04/in-africa-bogatiile-nu-sunt-o-binecuvantare/>

3.1. Sprijinul aliat acordat Uniunii Africane

NATO a avut, în trecut, câteva experiențe nu așa de reușite pe teritoriul african sau în vecinătatea acestuia. Astfel, în 2001, Alianța Nord-Atlantică a lansat una dintre primele ei operații tip articol 5 (apărarea colectivă) în Marea Mediterană, denumită ”*Active Endeavour*” (OAE), ca răspuns la atacurile teroriste desfășurate pe teritoriul SUA în 11 septembrie a aceluiași an.

Inițial, stabilită pentru estul Mediteranei și controlul intrării în Marea Roșie, în 2003, misiunea OAE a fost extinsă și spre vestul mării, incluzând Strâmtoarea Gibraltar, cu misiunea de a monitoriza și controla orice navă suspectă de participare la acte teroriste. Operația a continuat până în 2016, când a fost transformată într-o altă operație aliată, ”*Sea Guardian*”.⁴⁵

La Summitul de la București din 2008, aliații au decis să sprijine eforturile internaționale de combatere a pirateriei în Golful Aden, declanșând, un an mai târziu, operația ”*Ocean Shield*” (OOS), cu misiunea de a descuraja și împiedica atacurile pirateresti, precum și a proteja navele comerciale și a crește securitatea în regiune. Operația a fost încheiată în 2016, considerându-se că nu mai există un pericol major în largul coastelor somaleze.⁴⁶

Apoi, în 2011, la cererea expresă a Franței, Alianța Nord-Atlantică a desfășurat operația ”*Unified Protector*” (OUP) în Libia, unde a asigurat o zonă de interdicție de zbor deasupra Libiei, care a permis forțelor franco-engleze, trimise de către președintele francez Nicolas Sarkozy și premierul britanic Tony Blair, să învingă rezistența militară libiană și să îl răstoarne pe dictatorul Muammar Gaddafi, cu consecințele resimțite până astăzi.⁴⁷

Deci, **problema de geopolitică** la nivelul Alianței Nord-Atlantice o reprezintă dilema unei intervenții militare în Africa,

⁴⁵ ***, *Operation Active Endeavour (Archived)*, NATO, 27 octombrie 2016, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_7932.htm, accesat la 15.12.2020.

⁴⁶ ***, *Counter-piracy operations (Archived)*, NATO, 19 decembrie 2016, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48815.htm, accesat la 15.12.2020.

⁴⁷ Dan Alexe, „De ce nu poate interveni NATO în Africa“, *Europa Liberă*, 21 ianuarie 2020, URL: <https://moldova.europalibera.org/a/de-ce-nu-poate-nato-intervenii-%C3%AEn-africa/30389307.html>, accesat la 10.11.2020.

îndeosebi în Africa de Nord și în regiunea Sahel, la cererea unor state membre (foste puteri colonizatoare, precum Franța și Italia) sau chiar a unor organizații internaționale sau regionale de securitate și apărare (ONU și UE), aflată în afara zonei sale de responsabilitate și a preocupărilor strategice actuale, orientate către estul Europei. În prezent, singura implicare a NATO în regiune este politico-militară, fiind reprezentată de programul de parteneriat „Dialogul Mediteranean” (MD)⁴⁸, lansat în 1994, și sprijinul acordat Uniunii Africane (AU)⁴⁹, care se desfășoară pe baza misiunii asigurării securității prin cooperare, încă din anul 2005.

Sprijinul pe care Alianța Nord-Atlantică îl asigură AU și statelor partenere din cadrul MD se desfășoară pe baza cadrului conceptual NATO stabilit pentru direcția strategică „Sud” și a eforturilor aliate de proiectare a stabilității, având următoarele **obiective comune**⁵⁰:

a) asigurarea sprijinului operațional în domeniile logistică și finanțe în cadrul misiunii AU în Somalia (AMISOM), precum și în planificarea operațiilor, prin dislocarea unor experți (SME) la Departamentul AU de operații în sprijinul păcii de la Cartierul General al AU de la Addis Abeba, în Ethiopia;

b) consolidarea capacităților de apărare prin oferirea oportunităților de participarea la cursuri de educare și pregătire în

⁴⁸ Conform site-ului https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm?, din Dialogul Mediteranean fac parte șapte state membre din zona Mării Mediterane, precum: Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Mauritania, Maroc și Tunisia. Inițiativa de parteneriat a fost stabilită pe baza dialogului politic și al cooperării practice a celor șapte state membre cu NATO și este coordonată de Comitetul aliat pentru politică și parteneriat. Principalul instrument de cooperare îl reprezintă Programul individual de cooperare și parteneriat (IPCP) stabilit pentru fiecare stat partener.

⁴⁹ Conform site-ului https://au.int/sites/default/files/documents/31829-doc-au_handbook_2020_english_web.pdf, Uniunea Africană (AU), a fost stabilită în 2002, ca precursor al Organizației Uniunii Africane (OAU – create în 1963 pentru a ajuta statele africane în obținerea independenței și refacerea după ieșirea din colonialism și apartheid) și are 55 de state membre. Principalul obiectiv al AU îl reprezintă dezvoltarea statelor africane și integrarea lor în Africa, prin: sprijinirea promovării acestora în economia globală, discutarea multiplelor probleme de natură social, economică și politică ce stau în fața continentului African și promovarea păcii, securității, stabilității, democrației, bunei guvernări și drepturilor omului.

⁵⁰ ***, *Cooperation with the African Union*, NATO, 13 noiembrie 1999, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8191.htm, accesat la 11.12.2020.

facilități aliate și trimiterea unor Echipe NATO mobile de educare și instruire (METT) în țările partenere MD;

c) acordarea asistenței în dezvoltarea și susținerea Forțelor africane aflate în stand-by (ASF) – capacități militare africane de menținere a păcii pe termen lung –, prin cursuri, evaluare, expertiză, activități științifice.

Pentru îndeplinirea acestor obiective comune, NATO a deschis, în anul 2015, un Birou de legătură aliat la Cartierul General al AU, iar în anul 2017 a inaugurat un Centru (Hub) al NATO pentru direcția strategică „Sud” la Comandamentul aliat al Forței întrunite (JFC) de la Napoli, în Italia, pentru a face față tuturor problemelor de securitate actuale și evolutive din vecinătatea sudică și a întări relațiile cu partenerii din sud. În anul 2019, cele două organizații regionale au semnat un nou Protocol de cooperare pentru întărirea parteneriatului și o abordare politică și practică mai strânsă pentru a răspunde riscurilor și provocărilor comune.⁵¹ Noul acord a extins sfera de sprijin acordat de Alianța Nord-Atlantică Uniunii Africane, incluzând contra-terorismul, contracararea dispozitivelor explozive improvizate, includerea femeilor în conflicte, creșterea integrității și sprijin acordat operațiilor conduse de AU.

În vederea continuării analizei multicriteriale a problematicii implicării militare sau nu a NATO în Africa, vom stabili următoarele **criterii** cantitative și calitative:

C.1 – gradul de asigurare al transportului strategic aliat aerian și naval pentru trupele africane din cadrul misiunilor AU – în 2005 a asigurat transport aerian pentru misiunea AU din Sudan, în 2007 a asigurat transport aerian pentru misiunea AMISON și în 2009 a asigurat transport naval pentru misiunea AMISON;

C.2 – nivelul și procentajul participării experților aliați în procesul de planificare a operațiilor africane – numărul de SME la Departamentul AU de operații în sprijinul păcii variază anual, în funcție de solicitările AU și domeniile prioritare (maritim, financiar, monitorizare, achiziții, coordonarea transportului aerian, comunicații,

⁵¹ ***, *NATO-African Union plan closer collaboration*, NATO, 5 noiembrie 2019, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_170512.htm?selectedLocale=en, accesat la 10.12.2020.

tehnologia informației, logistică, resurse umane, managementul resurselor umane militare, contingente, planificare strategică, a mișcării și a exercițiilor) și se stabilește pe o perioadă de 6 - 12 luni;

C.3 – numărul de militari și civili africani care au absolvit cursuri și alte forme de educare și pregătire în facilități aliate – 20 de cursanți/an la cursuri și, din 2015, câte 30 de cursanți x 3-4 METT;

C.4 – numărul de activități de pregătire a ASF organizate de aliați – certificare și evaluare, programe de instruire pentru personalul de stat major, asistență în stabilirea procedurilor de lecții învățate, dezvoltarea conceptelor, stabilirea Bazei Logistice continentale a ASF la Douala, în Camerun, desfășurarea exercițiului „Amani Africa II” cu trupe în teren pentru operaționalizarea ASF (octombrie-noiembrie 2015);

C.5 – numărul de elemente de comandă-control (C2) aliate implicate – JFC Napoli, Centrul (Hub) al NATO pentru direcția strategică „Sud”, Biroul de legătură aliat la Cartierul General al AU;

C.6 – gradul de diminuare/împiedicare a crizelor și a conflictelor locale – Libia, Mali, Sudanul de Sud, Sudan, Somalia, Ethiopia și Eritreea;

C.7 – atragerea suportului populației locale față de acțiunile politice și de cooperare practică întreprinse în regiune;

C.8 – realizarea consensului la nivel aliat.

Fiecare criteriu este calculat prin ponderarea (p) adecvată a indicatorilor de succes sau insucces a criteriilor și îndeplinirea obiectivelor, conform pct. 4 din subcapitolul 1.4 Standardizarea elementelor analitice multicriteriale pentru o analiză geopolitică, folosind datele și informațiile colectate pentru măsurarea lor și trecute în dreptul fiecăruia.

Ce opțiuni are NATO privind implicarea sa militară directă sau politico-militară în Africa? Din analiza politicii aliate privind această regiune, a acțiunilor întreprinse până în prezent, a intereselor statelor membre și a criteriilor legislative interne și internaționale, rezultă că Alianța Nord-Atlantică ar avea următoarele **opțiuni** posibile:

A.1 1 – continuarea cooperării politice și practice, așa cum s-a desfășurat până în prezent;

A.2 1 – întărirea legăturii de parteneriat, prin operaționalizarea măsurilor stabilite în 2019;

A.3 – implicarea militară directă, la solicitarea ONU, AU sau UE.

În continuare, prin folosirea metodei „analizei directe a performanțelor opțiunilor”, așa cum este ea descrisă în subcapitolul 1.3, se va completa **matricea de performanță** a rezolvării problemei geopolitice, în care fiecare dată introdusă va corespunde performanței prevăzute pentru o opțiune în fața criteriilor stabilite pentru un obiectiv, conform figurii nr. 6.

<i>Matricea performanțelor (consecințelor)</i>									
<i>Alternativele decizionale</i>	<i>Criterii de decizie</i>								<i>Total</i>
	x 1	x 2	x 2	x 3	x 1	x 3	x 2	x 3	
	<i>C₁</i>	<i>C₂</i>	<i>C₃</i>	<i>C₄</i>	<i>C₅</i>	<i>C₆</i>	<i>C₇</i>	<i>C₈</i>	
<i>A₁</i> Continuarea cooperării politice și practice	1	6	4	6	1	3	2	6	29
<i>A₂</i> Întărirea legăturii de parteneriat	2	4	6	9	2	6	4	9	42
<i>A₃</i> Implicarea militară directă	3	2	2	3	3	9	6	3	31

Figura nr. 6. Matricea de performanță a problemei geopolitice privind acțiunea NATO în Africa

Astfel, prin verificarea poziției dominante a criteriilor *C₄*, *C₆* și *C₈* față de celelalte, atunci când performanțele opțiunii *A₂* sunt cel puțin la fel de bune ca ale *A₃*, rezultă că opțiunea privind întărirea legăturii de parteneriat a NATO cu AU este cea mai optimă variantă privind politica aliată față de Africa.

3.2. Implicarea UE și a statelor membre în Africa

Uniunea Europeană este implicată politic, economic și militar în Africa, prin intermediul mai multor instrumente de cooperare, precum Acordul de la Cotonou, Strategia comună Africa-UE și trei strategii

regionale pentru Cornul Africii, Golful Guineei și Sahel, precum și prin desfășurarea a 10 misiuni civile și militare în regiune. Principalele domenii de interes ale UE în regiunea africană se referă la comerț, dezvoltare, securitate, migrație și combaterea terorismului.

Prin Acordul de la Cotonou, adoptat în anul 2000, s-au stabilit relațiile europene cu 79 de state din Africa, Caraibe și Pacific (ACP), din care 48 de țări reprezintă Africa sub-Sahariană (vezi figura nr. 7), în ceea ce privește cooperarea în domeniul dezvoltare, economie și comerț și dimensiunea politică.⁵²

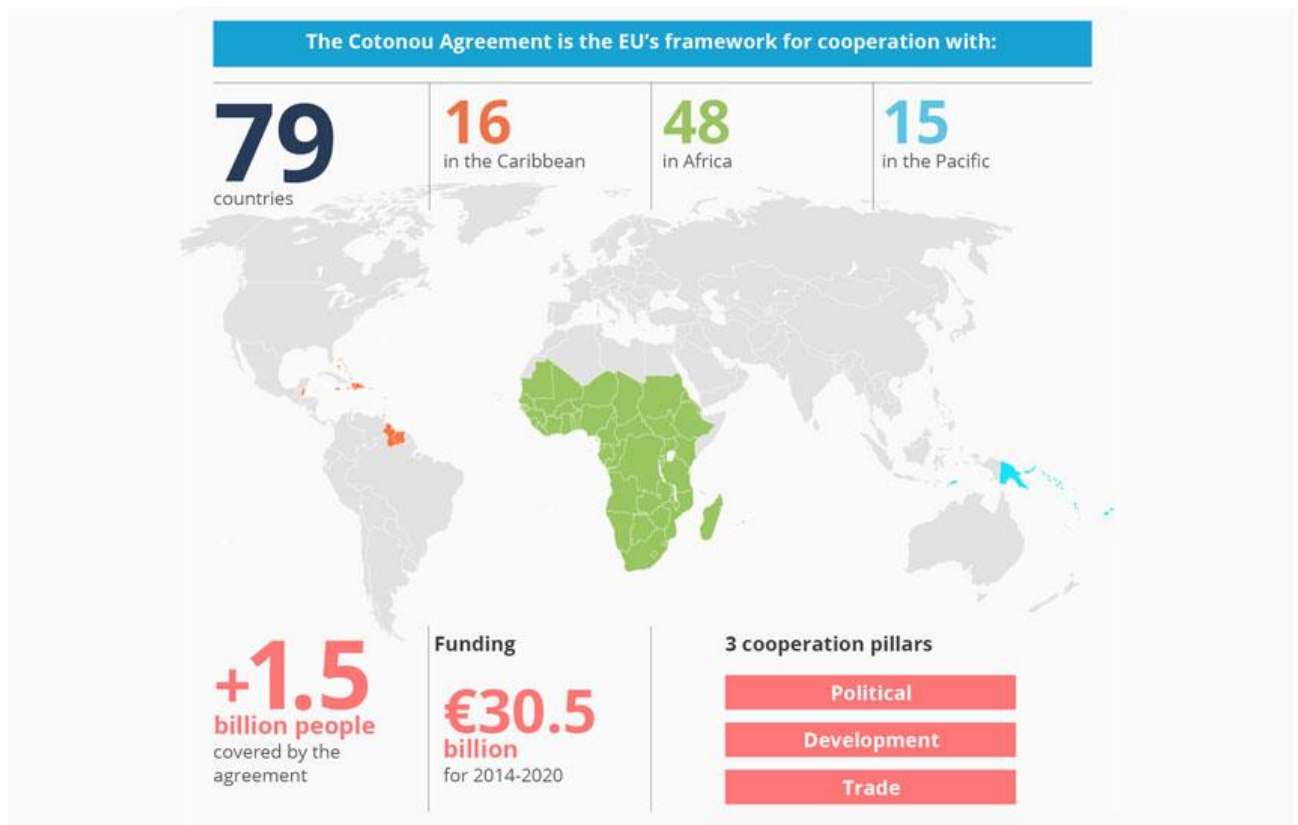

Figura nr. 7. Aplicarea Acordului de la Cotonou în Africa sub-Sahariană⁵³

În viitorul apropiat, UE și-a propus să extindă domeniile acestui acord, prin introducerea unor obiective noi, precum democrația și drepturile omului, schimbările climatice, eradicarea sărăciei, pacea și securitatea, migrația și mobilitatea.

⁵² ***, *Cotonou Agreement*, Consiliul UE, 16 noiembrie 2020, URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/cotonou-agreement/>, accesat la 20.11.2020.

⁵³ Sursa: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/cotonou-agreement/>

În anul 2007, AU și UE au adoptat o Strategie comună Africa-UE, agreată și de statele membre ale celor două organizații, care reprezintă canalul oficial pentru relațiile dintre ele și care este pusă în aplicare prin planuri de acțiune periodice, stabilite printr-o Foaie de parcurs UE-Africa pentru o perioadă d 3-4 ani. Ultima foaie de parcurs datează din perioada 2014-2017, când s-a încercat un nou impuls pentru întărirea parteneriatului comun, prin includerea a patru domenii strategice (oportunitățile economice pentru tineri, pacea și securitatea, mobilitatea și migrația și cooperarea în materie de guvernantă⁵⁴) și care, din păcate, nu a fost transpus în practică pe timpul celui de-al cincilea Summit AU-UE din luna noiembrie 2017.

Cu toate acestea, UE a rămas pentru Africa cel mai mare partener de schimburi comerciale și investiții, 52 de state africane beneficiind de diferite forme de acorduri comerciale, acorduri de parteneriat economic (EPA) sau aranjamente comerciale, însumând, conform estimărilor Fondului Monetar Internațional, circa 235 de miliarde de euro – 32% din totalul volumului de comerț în Africa, în 2018⁵⁵. Din totalul acestor investiții, circa 31 de miliarde de euro au fost destinate dezvoltării țărilor africane sub-Sahariene, prin construirea a 3.900 km de drumuri, construirea și modernizarea a 2.500 km de linii de comunicații/distribuție energie și creditarea a 540 de firme private mici și mijlocii⁵⁶.

Din punct de vedere militar, UE s-a implicat în Africa încă din 2014, la solicitarea unor state membre foste puteri coloniale, precum Franța și Italia. Astfel, Uniunea a asigurat și continuă să asigure consiliere și instruire pentru mai mult de 35.000 de militari, polițiști și personal judiciar african prin 10 misiuni CSDP, de care au beneficiat și peste 1 milion de civili din Africa sub-Sahariană prin programele de construire a păcii postconflict și prevenire a conflictelor. În cadrul

⁵⁴ ***, *Extras din discursul președintelui Tusk la conferința de presă a Summitului AU-UE*, Consiliul UE, 30 noiembrie 2017, URL: <https://www.consilium.europa.eu/ro/meetings/international-summit/2017/11/29-30/>, accesat la 24.11.2020.

⁵⁵ ***, *European Union – African Union Partnership Factsheet*, Comisia Europeană, februarie 2020, URL: www.africa-eu-partnership.org, accesat la 29.12.2020.

⁵⁶ ***, *The EU's Key Partnership with Africa Factsheet*, Comisia Europeană, 29-30 noiembrie 2017, URL: <http://www.sommetuaue2017.ci/>, accesat la 30.12.2020.

acestor programe, UE a asigurat 2,4 miliarde de euro pentru asigurarea păcii în Africa, contribuind cu 253,6 milioane de euro la operația *G5 Sahel Joint Force* de combatere a terorismului și altor amenințări zonale, în vederea creșterii securității regionale⁵⁷.

Cele 10 misiuni civile și militare desfășurate de UE în Africa sunt prezentate în figura nr. 8. Pe timpul desfășurării acestora, 14 țări africane au fost sprijinite pe timpul alegerilor sau au fost ajutate să-și îmbunătățească sistemul electoral. Circa 10.000 de organizații internaționale, regionale și locale pentru apărarea drepturilor omului au primit sprijinul UE, iar peste 77.000 de locuitori au beneficiat de programe de ajutor legislativ, susținute de UE. În vederea limitării mobilității și reducerea migrației ilegale, UE a creat, în 2015, un Fond financiar de urgență pentru Africa, din care s-au cheltuit deja 4,7 miliarde de euro⁵⁸.

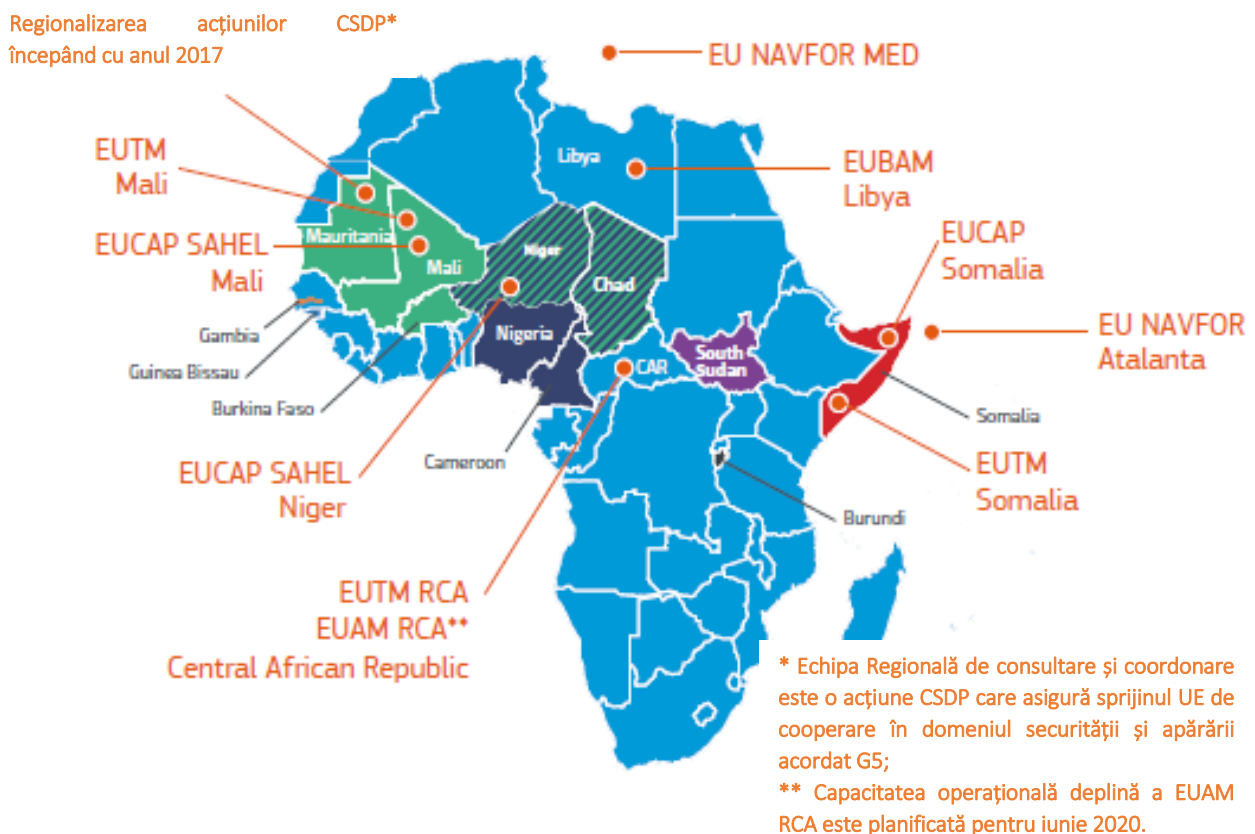

Figura nr. 8. Misiunile de tip CSDP desfășurate de UE în Africa⁵⁹

⁵⁷ ***, *European Union – African Union Partnership Factsheet*, Comisia Europeană, februarie 2020, URL: www.africa-eu-partnership.org

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ Sursa: www.africa-eu-partnership.org

Alegerile europarlamentare din primăvara lui 2020, combinate cu apariția și extinderea pandemiei de Coronavirus în întreaga lume, precum și efectele nefaste ale acesteia, au constituit un imbold puternic pentru creșterea importanței pe care UE o acordă regiunii africane, considerând-o „cel mai apropiat vecin al său, cu care legăturile bilaterale sunt ample și profunde, ca urmare a istoriei, apropierii geografice și intereselor comune”⁶⁰. În acest context, președintele Comisiei Europene, d-na Ursula von der Leyen, afirma în februarie 2020 că „parteneriatul nostru cu Uniunea Africană este de o importanță vitală. Numai lucrând împreună putem făuri un viitor de pace și prosperitate pentru Africa și Europa deopotrivă”⁶¹.

Dar încercările UE de a întări cooperarea cu AU și statele africane sunt, de cele mai multe ori, ineficiente ca urmare a intereselor antagonice ale unor state membre puternice, precum Franța și Italia, care vor să-și mențină poziția de control și influențare îndeosebi în fostele lor colonii din Africa. De exemplu, Italia este foarte interesată să reducă și chiar să stopeze fluxul de emigranți clandestini dinspre coasta libiană semnând, în acest sens, un acord de parteneriat cu Garda de coastă a Libiei, prin care Marina libiană să intercepteze bărcile cu migranți ilegali și să-i întoarcă în centrele de detenție anume înființate în interiorul țării. Mai mult, la lansarea operației CSDP *EU NAVFOR Med „Irinî”*, Italia a militat și a obținut ca una dintre misiunile secundare ale forțelor navale europene să o reprezinte întreruperea acțiunilor de contrabandă cu persoane și trafic ilegal cu emigranți ale grupărilor nord-africane de crimă organizată. Această solicitare, sprijinită vehement de Grecia și Spania, a constituit, de fapt, o măsură de reducere a amenințării pe care Italia o resimte nu atât față de riscul răspândirii pandemiei de coronavirus prin migrația ilegală, ci prin numărul mare de emigranți veniți din statele africane unde economia este în colaps, precum Tunisia sau Nigeria și care doresc să rămână permanent pe teritoriul italian. Acest lucru a adus cu sine

⁶⁰ ***, *Comunicare comună către Parlamentul European și Consiliu: Către o strategie cuprinzătoare cu Africa*, JOIN (2020) 4 final, Comisia Europeană, Bruxelles, 9 martie 2020.

⁶¹ ***, „European Union – African Union Partnership Factsheet”, Comisia Europeană, februarie 2020, URL: www.africa-eu-partnership.org

tensiuni sociale majore între populația autohtonă, care se confruntă cu aceeași criză economică și riscul cauzat de Covid-19, și emigranții sosiți din statele africane.

Poziția geopolitică a Franței în nordul Africii și în regiunea Sahel, este pe cale să se deterioreze, iar controlul pe care Parisul ar dori să-l păstreze în fostele colonii devine din ce în ce mai derizoriu. Încercarea Președintelui francez Emmanuel Macron de a organiza, în 2020, un Summit cu toate guvernele statelor africane vorbitoare de limbă franceză a eșuat, ca urmare a răspândirii pandemiei de Coronavirus. Intenția era de a urbaniza masiv orașe și regiuni în Africa, pentru a schimba tendințele și paradigma de renunțare la „Africa Francofonă/ Françafrique”.

Politica germană privind Nordul Africii are în vedere scăderea rolului Italiei și Franței în regiune, prin adoptarea unei poziții de neutralitate care să ducă la rezolvarea unor conflicte existente, precum războiul civil din Libia. Și nu trebuie să uităm că mai sunt și alte state membre foste colonii, precum Belgia, Țările de Jos, Spania sau Portugalia, care au propriile interese naționale în diferite părți ale Africii.

Ca urmare, **problema de geopolitică** la nivelul Uniunii Europene o reprezintă neconcordanța dintre interesele comune ale organizației și cele ale unor state membre puternice, foste colonizatoare, fapt ce a dus la numeroase neînțelegeri în sânul Uniunii privind strategia reală și eficace pe care să o adopte față de continentul vecin african. Aceste neînțelegeri s-au văzut, îndeosebi, în adoptarea strategiilor regionale europene privind diferitele zone „fierbinți” ale Africii, precum Libia sau Cornul Africii. Încercările conducerii actuale a UE de a introduce noi domenii și obiective strategice comune, în relația cu Africa, precum tranziția către o economie verde și accesul la energie sau transformarea digitală, se lovește de sistemul european de luare a deciziilor, care nu este prin consens în cele mai multe cazuri, precum și de situația dezastruoasă economică și socială din regiune, amplificată de o criză umanitară de proporții și de extinderea pandemiei de Coronavirus.

Toate documentele de cooperare și parteneriat cu Africa, încheiate până acum, au fost făcute cu Uniunea Africană, o organizație înființată în iulie 2002, pentru a accelera procesul de integrare a celor 55 de state africane membre în cadrul economiei globale, luând în considerare, în același timp, multiplele probleme sociale, economice și politice pe care aspectele negative ale globalizării le-au adus pe continent. O organizație regională politico-economică insuficient recunoscută de țările africane și fără o putere militară consacrată, care nu se poate compara, nici pe departe, cu influența și controlul pe care UE îl exercită asupra statelor membre. Cu toate acestea, s-au stabilit, de comun acord, **obiectivele comune** privind relația de cooperare și parteneriat ale UE în Africa⁶², astfel:

a) dezvoltarea durabilă a economiei și crearea de locuri de muncă decente în Africa și în UE, prin stimularea comerțului și a investițiilor durabile, îmbunătățirea climatului investițional și a mediului de afaceri, îmbunătățirea accesului la educație de calitate, a competențelor, a cercetării, a inovării, a sănătății și a drepturilor sociale, precum și prin aprofundarea integrării economice regionale și continentale;

b) asigurarea păcii și securității pe termen lung pe întreg teritoriul african, prin intensificarea eforturilor în stabilizarea regiunilor cu cele mai mari tensiuni, întărirea guvernantei și realizarea rezilienței pentru soluționarea conflictelor și a fragilității prelungite – în acest context este importantă sprijinirea inițiativei AU „Reducerea la tăcere a armelor”, precum și luarea unor măsuri comune pentru realizarea stabilității statale și regionale⁶³;

⁶² ***, *The EU's Key Partnership with Africa Factsheet*, Comisia Europeană, 29-30 noiembrie 2017, URL: <http://www.sommetuaue2017.ci/>

⁶³ N.A.: Conform comunicatului comun JOIN (2020) 4 final al Comisiei Europene și Înaltului Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate din 9 martie 2020, de la Bruxelles, „instabilitatea din Africa nu mai este definită de conflictele dintre state, ci de controlul insuficient al statelor în ceea ce privește teritoriile și zonele maritime, coeziunea socială, extremismul intern, conflictele dintre comunități, proliferarea grupurilor armate, terorismul și criminalitatea transnațională, inclusiv criminalitatea informatică. Schimbările climatice, intensificarea concurenței pentru resursele naturale, provocările legate de mediu, lipsa serviciilor sociale de bază, pandemiile și alte amenințări la adresa sănătății reprezintă surse suplimentare de instabilitate”. Se preconizează că, în prezent, în clasamentul celor mai fragile țări din lume figurează 36 de state africane și care sunt adesea afectate de conflicte.

c) gestionarea durabilă și eficientă a migrației ilegale și a mobilității africane (strămutării forțate) printr-o abordare echilibrată, coerentă și cuprinzătoare, ghidată de principiile solidarității, parteneriatului și responsabilității comune și bazată pe respectarea drepturilor omului și a dreptului internațional.

Pentru analizarea modului de îndeplinire a acestor obiective, UE și-a propus să organizeze, în luna octombrie 2020, al șaselea Summit AU-UE și care, din cauza pandemiei de Coronavirus, a fost amânat pentru anul 2021. De fapt, ultima întâlnire oficială a reprezentanților celor două organizații regionale a avut loc în 25 februarie 2020, la nivel de comisii, când s-a discutat posibilitatea introducerii a două noi obiective comune privind tranziția către o economie verde și accesul la energie și transformarea digitală⁶⁴. Întâlnirea la nivel ministerial, prevăzută pentru luna mai 2020, la Kigali, în Ruanda, nu s-a mai desfășurat. Ca urmare, o întărire a cooperării între cele două organizații regionale a fost amânată până la lucrările următorului Summit AU-UE, prevăzută a se desfășura în 2021.

Pentru realizarea unei analize multicriteriale a problematicii neconcordanței intereselor comune ale UE cu cele ale statelor membre pentru Africa, am luat în calcul următoarele **criterii** cantitative și calitative:

C.1 – creșterea nivelului de atragere a investițiilor publice și private pentru stimularea antreprenorialului și a unei diversificări economice durabile, constrâns de limitările bugetare cauzate de criza economică și financiară, cu accent pe infrastructură de bază rezilientă la schimbările climatice, acces la finanțare, date pentru identificarea celor mai eficiente și eficiente modalități de utilizare a noilor surse de energie durabile, dezvoltarea unui sector privat care să adauge valoare, cu un potențial ridicat de creștere economică și de creare de locuri de muncă decente – 10 milioane de locuri de muncă până în 2023, în special pentru femei și tineri;

⁶⁴ ***, *A record number of College members travel to Addis Ababa for the 10th EU-AU Commission-to-Commission meeting*, Comisia Europeană, 27 februarie 2020, URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_317, accesat la 30.12.2020.

C.2 – sporirea gradului de integrare economică regională și continentală prin sprijinirea politică, tehnică și financiară a implementării Acordului continental african de liber schimb, intrat în vigoare în mai 2019, și a realizării, pe termen lung, a unei piețe unice continentale – în perioada 2018-2020, acest sprijin a crescut la 60 de milioane de euro, iar UE este pregătită să împărtășească experiența proprie în ceea ce privește uniunea vamală și piața unică, în vederea consolidării cooperării legate de coridoarele strategice care facilitează comerțul și investițiile atât în interiorul Africii, cât și între Africa și UE;

C.3 – realizarea unui grad adecvat de investire în capitalul uman, în special în tineret, prin asigurarea comună a accesului mai larg la educație și formare profesională a acestora pentru dobândirea unor competențe necesare oportunităților oferite de viitoarea piață a muncii, cu accent mai mare pe emanciparea fetelor și femeilor – în prezent, doar 10% din tinerii africani cu vârste cuprinse între 18 și 24 de ani sunt înscriși într-o formă de învățământ sau de formare postliceală, în situația în care, în următorii 15 ani, aproximativ 375 de milioane de tineri vor atinge vârsta de angajare în Africa;

C.4 – corelarea mai eficientă dintre instrumentele UE (Instrumentul european pentru pace și operațiile PSAC) și capacitățile africane de pace, securitate și guvernare prin intermediul unei cooperări mai structurate și mai strategice, cu un accent special pe regiunile cu cele mai mari tensiuni și vulnerabilități și colaborarea mai eficientă cu partenerii internaționali, în special cu ONU (realizarea unei trilaterale de cooperare AU-UE-ONU) – în acest context, *Parteneriatul UE-Africa privind pacea și securitatea* și inițiativa AU „*Reducerea la tăcere a armelor*” devin mai importante și necesită o mai clară stabilire a modalităților de finanțare europeană și internațională, precum și punerea în aplicare a Agendei privind femeile, pacea și securitatea și a Agendei privind tineretul, pacea și securitatea;

C.5 – reducerea nivelului migrației și al strămutării forțate și gestionarea durabilă și eficace a fenomenului migrației și mobilității datorate tendințelor demografice, căutării oportunităților economice și

stabilității politice, fugii de crize și conflicte, precum și nevoii de adaptare la schimbările climatice și la degradarea mediului – faptul că Africa sub-Sahariană găzduiește peste un sfert din populația mondială de refugiați, că au loc călătorii periculoase și încercări continue de traversare a Mării Mediterane, soldate cu pierderi de vieți omenești și că aceste alimentează activități infracționale arată nevoia de o abordare echilibrată, coerentă și cuprinzătoare a acestui fenomen, având la bază principiile solidarității, parteneriatului și responsabilității comune, precum și drepturile omului și dreptul internațional;

C.6 – coordonarea strategică și operațională pentru mobilizarea mijloacelor și instrumentelor financiare și acționarea lor la unison, la nivelul serviciilor centrale și al țărilor partenere, cu statele membre ale UE și alți actori (sectorul privat, instituțiile de finanțare a dezvoltării, băncile, agențiile de implementare din domeniul dezvoltării, agențiile de creditare a exportului, autoritățile locale, organizațiile societății civile sau instituțiile culturale, educaționale și de cercetare) – în acest sens, UE se bazează pe inițiative, precum noul *Instrument de vecinătate, cooperare pentru dezvoltare și cooperare internațională*, *Planul de investiții externe*, *Alianța Africa-Europa pentru investiții și locuri de muncă sustenabile* și *Platforma internațională pentru finanțarea durabilă*, care vor trebui să asigure, pentru 2021, 60% din fondurile disponibile pentru Africa sub-Sahariană și țările din vecinătatea UE.

În continuare, se ajunge la analizarea opțiunilor pe care le-ar avea UE privind implicarea sa directă sau indirectă în Africa, corelând interesele sale politice, economice și militare cu cele ale statelor membre și ale partenerilor africani. Este bine să amintim aici că strategia UE privind Africa se află într-o perioadă de schimbare, având de ales între următoarele **opțiuni** posibile:

A. 1 – menținerea *status quo* în cadrul domeniilor de cooperare, dar cu o mai mare aplicabilitate a îndeplinirii obiectivelor comune;

A. 2 – întărirea cooperării politice, economice și militare UE-AU în plan general, prin introducerea a noi domenii de cooperare, precum

tranziția către o economie verde și accesul la energie sau transformarea digitală;

A. 3 – creșterea importanței și realizarea punerii în practică a 1-2 domenii de cooperare existente, care să fie în corelație cu interesele statelor membre.

Vom folosi, din nou, metoda „analizei directe a performanțelor opțiunilor” și vom completa **matricea de performanță** a rezolvării problemei geopolitice, conform figurii de mai jos.

Matricea performanțelor (consecințelor)							
<i>Alternativele decizionale</i>	<i>Criterii de decizie</i>						<i>Total</i>
	x 2	x 1	x 1	x 3	x 3	x 2	
	C₁	C₂	C₃	C₄	C₅	C₆	
A₁ Mentținerea <i>status quo</i> , cu o mai mare practicabilitate	2	1	1	3	6	6	19
A₂ Întărirea cooperării politice, economice și militare	4	3	2	6	3	2	20
A₃ Creșterea importanței unor domenii de cooperare existente	6	2	3	9	9	4	33

Figura nr. 9. Matricea de performanță a problemei geopolitice privind acțiunea UE în Africa

Astfel, prin verificarea poziției dominante a criteriilor *C₄* și *C₅* față de celelalte, atunci când performanțele opțiunii *A₁* sunt cel puțin la fel de bune ca ale *A₂*, rezultă că opțiunea privind creșterea importanței unor domenii de cooperare deja existente și care să fie în corelație cu interesele statelor membre este cea mai optimă variantă privind strategia UE față de Africa. Iar aceste domenii care ar necesita o mai eficientă abordare ar putea reprezenta pacea, securitatea și buna guvernare, precum și migrația și mobilitatea, care reprezintă interesele tuturor statelor membre, în special al celor de la frontiera de sud-europeană și al fostelor puteri colonizatoare.

3.3. China – un nou actor pe continentul african

Ultimul deceniu a reprezentat pentru China o abordare cu totul nouă a poziției sale geostrategice în lume, prin consolidarea statutului de superputere globală, îndeosebi la nivel economic. Creșterea economică deosebit de rapidă a Chinei a survenit pe fondul competiției acerbe între SUA și URSS, apoi Federația Rusă pe plan politico-militar, ceea ce a permis Beijingului să adopte politici economice și sociale fără a investi bani mulți în apărare și securitate.

Ca urmare, autoritățile de la Beijing nu au decis numai să se dezvolte economic la nivel intern, dar și să acționeze global, exportând acumulările economice și expertiza extraordinară în domeniu pentru a proiecta sfera lor de putere și a influența geopolitic, printre alte regiuni și Africa. Pentru asigurarea controlului și influențării unor state din Africa, a cărui planificare s-a executat și continuă să se execute pe termen foarte lung (cel puțin o sută de ani), China a folosit elemente de softpower – proiecte de natură economică și diplomatică – și nu puterea sa militară, aflată în dezvoltare (hardpower).

Efectele acțiunilor geo-economice ale Chinei se oglindesc în retorica puternică și amenințătoare a ex-președintelui american Donald Trump, având la bază o analiză a băncii Standard Chartered, prin care s-a afirmat că anul 2020 va marca pierderea poziției SUA de cea mai mare economie a lumii în favoarea Chinei. Iar odată cedată poziția de lider mondial, va fi greu de recuperat. Pentru a-și justifica analiza făcută, analistul Madhur Jar anticipează că PIB-ul Chinei va deveni mai mare decât cel al SUA, anul acesta, iar în următorul deceniu economia americană va coborî și mai mult în clasament, urmând să fie depășită și de cea a Indiei⁶⁵. O altă justificare o reprezintă rolul important pe care îl joacă creșterea clasei de mijloc a populației, îndeosebi în zona Asiei, unde, anul acesta, majoritatea populației regiunii va fi inclusă în această categorie, în timp ce în Occident ea va stagna.

⁶⁵ ***, „2020, anul detronării economice a Statelor Unite de către China?”, în *MarketWatch*, ianuarie 2019, URL: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/2020-anul-detronarii-economice-a-stateor-unite-de-catre-china-1064677>, accesat la 03.06.2020.

Mai mult, analiștii apreciază faptul că, chiar dacă pandemia de coronavirus a apărut în cel mai prost moment posibil pentru China, iar impactul ei economic va fi major, acest lucru nu schimbă cu nimic evoluția economică mondială, pentru că și celelalte economii mari ale lumii (SUA, UE, Japonia sau India) vor fi influențate negativ la fel de mult, dacă nu chiar mai puternic. În acest context, inițiativa chineză *”One Belt, One Route” (BRI)*⁶⁶ – americanii o denumesc OBOR –, lansată în 2013, a pus bazele realizării unei vaste rețele de proiecte de transport în țări din Asia, Africa și Europa, concretizate în construcția de căi ferate, autostrăzi, porturi, centrale electrice și a altor elemente de infrastructură. În figura nr. 10 sunt prezentate principalele rute terestre pornite de la vestitul și anticul *„drum al mătăsii”* (pe care vor circula trenuri rapide), dar și maritime (o rețea de porturi ce va lega Marea Chinei de Sud, Oceanul Indian și Marea Mediterană).

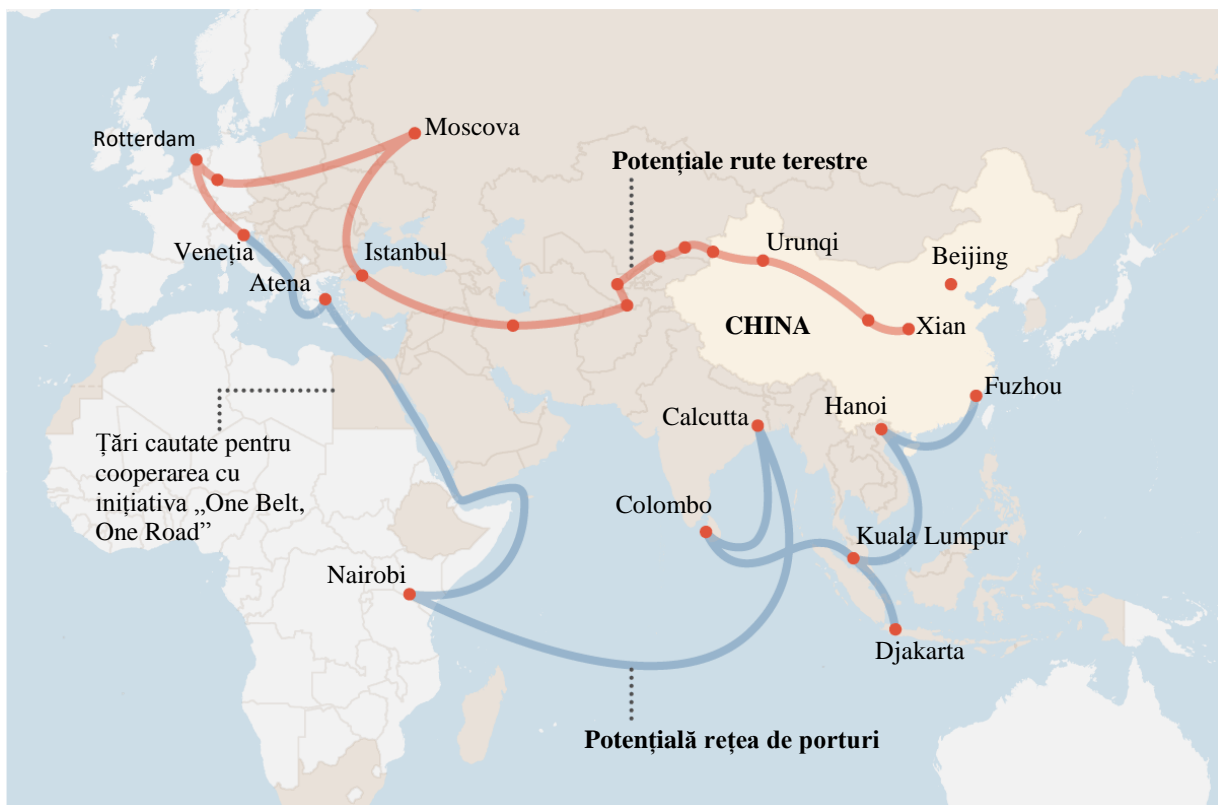

Figura nr. 10. Viziunea Chinei pentru o emisferă estică legată prin BRI⁶⁷

⁶⁶ ***, *Economia Chinei, a doua putere în lume, ar putea primi o lovitură grea din cauza epidemiei*, URL: 21 ianuarie 2020, <https://stirileprotv.ro/stiri/financiar/economia-chinei-a-doua-putere-in-lume-ar-putea-primi-o-lovitura-grea-din-cauza-epidemiei.html>, accesat la 03.06.2020

⁶⁷ Sursa: [nytimes.com/2018](https://www.nytimes.com/2018)

Este prevăzut ca proiectele din cadrul BRI să se realizeze pe plan foarte lung, cu sume exorbitante asigurate de guvernul chinez, de ordinul miliardelor de dolari, ceea ce va impune și asigurarea securității acestor proiecte, odată realizate. Ca urmare, prezența chineză în statele din regiunea Eurasiei și Africa se va extinde. Această inițiativă, combinată cu intenția geopolitică a Chinei de a deveni o superputere, devine doar o modalitate de proiectare a puterii naționale pe întreg globul⁶⁸. Acest lucru a fost exprimat și de statele Occidentale participante la cel de-al Doilea Summit BRI, desfășurat în luna aprilie 2019, care și-au prezentat îngrijorarea față de creșterea influenței Beijingului în țările unde se implementează proiectele BRI, precum și a rolului Chinei de creditor, îndeosebi în Africa, Asia de Sud-Est și America Latină⁶⁹. Astfel, părerea multor specialiști în politică economică este că, în realitate, BRI s-a transformat într-un plan neocolonialist al Chinei⁷⁰.

În ultimii ani, se pare că Africa a devenit o reală preocupare pentru geopolitica Beijingului. Prezența companiilor chineze în diferite țări din Africa a crescut considerabil, China devenind o adevărată forță pe continent, devenind al doilea mare investitor și exportator, după UE. Abordarea oficialităților chineze în zona africană a fost aceea de slăbire a influenței franceze în „zonă francofonă”⁷¹, prin creșterea volumului de importuri, subvenții, împrumuturi și investiții în țări, precum Burkina Faso, Camerun, Coasta de Fildeș, Togo, Mali și Senegal. În Djibouti, o mică fostă colonie franceză poziționată geostrategic, China a reușit chiar să-și instaleze singura bază militară oficială de peste hotare.

⁶⁸ Jamil Anderlini, ”China is at risk of becoming a colonial power”, 19 septembrie 2018, URL: <https://www.ft.com/content/186743b8-bb25-11e8-94b2-17176fbf93f5>, accesat la 01.06.2020.

⁶⁹ Laurent Didier, Koenig, Pamina, ”Has China Replaced Colonial Trade?”, lucrare publicată în *HAL*, 16 noiembrie 2016, p. 8.

⁷⁰ Anthony Kleven, ”Belt and Road: colonialism with Chinese characteristics”, articol publicat de *Lowy Institute*, la 6 mai 2019, pe site-ul <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/belt-and-road-colonialism-chinese-characteristics>, accesat la 04.06.2020.

⁷¹ Afa’anwi Ma’abo Che, ”China’s Rise in the African Franc Zone and France’s Containment Policy”, articol publicat de *E-International Relations*, la 7 august 2010, pe site-ul <https://www.e-ir.info/2019/08/07/chinas-rise-in-the-african-franc-zone-and-frances-containment-policy/>, accesat la 11.06.2020.

Acest fapt s-a demonstrat și cu prilejul Forumului de Cooperare China-Africa, desfășurat în iulie 2012, unde președinți și oficialități ai mai multor state africane au noi împrumuturi mari pe termen lung, prilej cu care oficialitățile chineze au planificat un credit de 20 de miliarde dolari în următorii trei ani pentru Africa, cu care să construiască 100 de școli, 30 de spitale, 30 de centre antimalarie și 20 de centre de dezvoltare a tehnologiilor agricole. În plus, și-a propus să pregătească aprox. 40.000 de africani și să acorde peste 20.000 de burse școlare⁷².

Dar toată politica economică a Chinei în Africa se bazează pe influențarea autorităților locale în vederea exploatării, la maximum, a materiilor prime africane pentru a menține rata crescută a producției industriale chineze și, deci, exporturile masive către cele 39 de țări africane unde se desfășoară proiecte BRI. Ca și în zona asiatică, China a reușit să prindă numeroase țări africane în „capcana datoriilor” nesustenabile de către guvernele statelor respective. Iar așa-zisul comerț bilateral se arată a fi unilateral, în care China extrage resursele necesare dezvoltării economiei proprii, dar exportă bunuri și materiale finisate ieftine și de calitate îndoielnică, care nu fac decât să submineze industria manufacturieră locală. Iată de ce această „legare de glie” a unor state africane de puterea Beijingului a dus la creșterea numărului de voci care-și exprimă nemulțumirea și acuză China de neocolonialism.

Ca urmare, **problema de geopolitică** a Beijingului privind prezența politico-economică chineză în Africa o reprezintă păstrarea unei „imagini” pozitive la nivel regional și internațional, de filantropi și salvatori ai statelor africane, prin care să câștige simpatia populației locale și a autorităților centrale africane, crescând, astfel, nivelul de investiții și depășind Uniunea Europeană în volumul comercial al viitorilor ani pe întreg continentul african, începând chiar cu 2021. Prin abordarea poziției comune cu țările africane, prin care ambele au fost și continuă să fie victime ale imperialismului occidental, China a reușit să-și mascheze împrumuturile acordate liderilor africani, îndeosebi în domeniul infrastructurii critice și să încheie numeroase

⁷² Damian Grammaticas, „Chinese colonialism?”, un articol publicat de *BBC*, 19 iulie 2012, URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-18901656>, accesat la 02.06.2020.

acorduri bilaterale de liber schimb cu statele africane foste colonii, ale căror afaceri erau limitate de condițiile drastice impuse de instituțiile financiare internaționale. Mai mult, prin concesiile făcute statelor africane privind neimplicarea politicii în afaceri și larghețea cu care au tratat muncitorii autohtoni, au făcut să fie bine-primiți oriunde în Africa și chiar preferați companiilor europene sau americane⁷³. O imagine de neocoloniaști le-ar aduce chinezilor pierderi financiare inestimabile și ar reduce posibilitatea menținerii controlului politico-economic realizat în statele africane foste colonii.

Lupta Beijingului de a reduce influența franceză în „Africa francofonă/ Françafrique⁷⁴” și a prelua controlul politico-economic al statelor africane din „zona francului⁷⁵” este acerbă și poate conduce la un așa-zis „război economic rece” pe continentul african cu Parisul, așa cum se poate vedea și la nivel global, cel cu SUA. În contracararea campaniei antichineze a Franței, China și-a stabilit următoarele **obiective strategice**⁷⁶:

a) preluarea controlului și a influenței geostrategice în Africa, prin folosirea unor elemente softpower, precum cele economice și diplomatice – pe termen mediu și lung, Beijingul ar putea folosi și elemente hardpower pentru impunerea unor sancțiuni și recuperarea împrumuturilor acordate;

b) dezvoltarea preferențială de proiecte BRI în zonele sale strategice de interes din zona africană francofonă, precum și continuarea acordării de împrumuturi și subvenții pentru a prinde aceste țări în „cursa datoriilor” ca să fie mai ușor de controlat și influențat;

⁷³ Hakan David Arodirik, *Sino-French Competition in Africa According to Offensive Realist Perspective*, teză de masterat publicată de Universitatea turco-germană, Istanbul, 2020, pp. 13-14.

⁷⁴ N.A.: În cadrul relațiilor internaționale, termenul de Africa francofonă/Françafrique reprezintă sfera de influență a Franței asupra fostelor colonii franceze și belgiene din Africa sub-Sahariană. Este considerată o zonă continuă care cuprinde Africa de Vest și cea Centrală, plus Madagascar și Djibouti.

⁷⁵ N.A.: Zona francului este o uniune monetară din Africa sub-Sahariană, stabilită de Franța în 1945, atunci când „francul comunității africane” (CFA) a fost stabilit. În prezent, moneda are două denumiri – francul CFA central-african (XAF – Camerun, Republica Centrafricană, Rep. Congo, Guineea Ecuatorială și Gabon) și francul CFA vest-african (XOF – Benin, Burkina Faso, Coasta de Fildeș, Guineea-Bissau, Mali, Niger, Senegal și Togo).

⁷⁶ Afa'anwi Ma'abo Che, *art. cit.*, p. 3.

c) menținerea prezenței sale politico-economice în cele mai importante state africane din „zona francului”, critice pentru inițiativa BRI, precum Camerun și Senegal, cu posibilitatea extinderii acestei prezențe pe termen mediu și lung;

d) focalizarea resurselor chineze pentru creșterea prezenței economice în Africa Anglofonă⁷⁷, unde deja s-a creionat o influență dominantă.

Îndeplinirea obiectivelor strategice se realizează prin Forumul de cooperare China-Africa (FOCAC)⁷⁸, înființat în 2000 și al cărui ultim Summit a avut loc în 2018, la Beijing. Prin intermediul FOCAC, China și-a mărit substanțial volumul de comerț cu statele africane, ajungând, în 2019, la 10,6 miliarde de dolari. De asemenea, a crescut și volumul de investiții indirecte la 49,1 miliarde de dolari, prin intermediul a 3.700 de companii chineze care operează în 44 de țări africane și care beneficiază de BRI. Pentru țările semnatare ale acestei inițiative, se organizează periodic un Summit BRI, ultimul având loc în luna aprilie 2019. Se așteaptă ca, prin tratamentul special oferit țărilor africane slab dezvoltate (LDCs), schimburile comerciale sino-africane să le depășească pe cele cu SUA⁷⁹.

În continuarea analizei multicriterială a problematicii menținerii de către China a unei „imagini” pozitive la nivel regional și internațional, am luat în calcul următoarele **criterii** cantitative și calitative:

C.1 – gradul de realizare a proiectelor din cadrul BRI aprobate pentru cele 44 de state africane semnatare – până în prezent, s-au realizat în Africa 6.000 km de drumuri și căi ferate, s-au modernizat 20 de porturi maritime și s-au construit 130 de spitale și centre medicale, 47 de licee și mai mult de 170 de școli⁸⁰;

⁷⁷ N.A.: Africa anglofonă cuprinde cinci țări din regiunea Africa de Vest – Gambia, Sierra Leone, Liberia, Ghana, Nigeria și o parte din Camerun.

⁷⁸ N.A.: Conform FOCAC (URL: http://www.focac.org/eng/ltjj_3/default_60745.htm), 53 de state africane au relații diplomatice cu China, inclusiv Comisia AU.

⁷⁹ Wei Jianguo, „China-Africa cooperation should be carried out under ‘dual circulation’”, *Global Times*, 19 noiembrie 2020, URL: <https://www.globaltimes.cn/content/1207452.shtml>, accesat la 11.01.2021.

⁸⁰ Wei Jianguo, „China-Africa cooperation should be carried out under ‘dual circulation’”, *Global Times*, 19 noiembrie 2020, URL: <https://www.globaltimes.cn/content/1207452.shtml>, accesat la 11.01.2021.

C.2 – creșterea gradului de influență a Beijingului și a rolului său de creditor în țările africane, în detrimentul politicii Parisului – deja se apreciază că poziția geopolitică a Franței în Africa sub-Sahariană este pe cale să se deterioreze, iar controlul pe care Parisul ar dori să-l păstreze în fostele colonii devine din ce în ce mai derizoriu, ca urmare a politicii duse de Macron de „*jandarm al Africii (le gendarme de L’Afrique)*” privind menținerea cu forța a controlului politico-militar în aceste state a distanțat relațiile cu statele respective, chiar dacă eforturile sale au constat în lansarea unor proiecte economico-financiare agreate de elitele africane, dar nu și de tineri, care doresc cu adevărat obținerea unei independențe a statelor lor;

C.3 – nivelul de creștere a investițiilor chineze în fabrici și afaceri africane, în detrimentul celor în infrastructură și construcții – pentru ca China să aibă un succes mai mare în țările africane, foste colonii, se dorește crearea mai multor locuri de muncă și a mai multor fabrici locale decât exportul masiv de produse chinezești pe continent;

C.4 – gradul de atragere a suportului populației locale, mai ales a tinerilor, față de acțiunile economice întreprinse în regiune – implicarea chineză în infrastructură și în construcții a creat numeroase locuri de muncă la nivel local, mai mult la nivel de muncitori calificați și necalificați, decât de înaltă calificare, aceștia fiind aduși din China, ceea ce a condus la o situație de tip „*win-win*” pentru ambele părți implicate;

C.5 – nivelul de implicare a hardpower chinez (armată și servicii) în realizarea proiectelor BRI, asigurarea protecției lor și recuperarea datoriilor în vederea obținerii influenței politice în statele africane respective.

În continuare, se ajunge la analizarea opțiunilor pe care le are în vedere China privind sensibilitatea sa politică la nivel internațional de a nu fi considerată o putere neocolonială în Africa și de a contracara măsurile de izolare a sa întreprinse de Franța în zona africană francofonă. De menționat este și faptul că pandemia de Coronavirus reprezintă un atu în plus pentru China în adâncirea cooperării sale cu statele africane, prin care dorește să intensifice schimbul de informații, să crească numărul de specialiști și aparatură transferată în Africa și să le asigure vaccinul anti-Covid-19 produs de gigantul farmaceutic

Sinopharm și aprobat la sfârșitul anului 2020. Ca urmare, **opțiunile** posibile ale Chinei în Africa sunt următoarele:

A. 1 – un răspuns strategic pe termen scurt modest, dar hotărât față de politica antichineză a Franței în Africa Francofonă, prin menținerea prezenței chineze în statele africane din zona „francului”, considerate „critice” pentru BRI și mutarea efortului spre Africa Anglofonă și Africa de Nord;

A. 2 – un răspuns strategic major, pe termen mediu și lung, prin întărirea cooperării sino-africane în vederea creșterii implicării chineze în zonă și atragerea a cât mai multor state africane foste colonii franceze în proiectele BRI – un război economic rece sino-francez în Africa;

A. 3 – implicarea puterii militare și a serviciilor chineze, pe termen foarte lung, în realizarea proiectelor BRI, asigurarea protecției lor și recuperarea datoriilor în vederea contracarării prezenței militare franceze și a UE pe continentul african.

În acest caz, folosind tot metoda „*analizei directe a performanțelor opțiunilor*”, vom completa **matricea de performanță** a rezolvării problemei geopolitice, conform figurii următoare.

Matricea performanțelor (consecințelor)						
<i>Alternativele decizionale</i>	<i>Criteria de decizie</i>					<i>Total</i>
	x 2	x 3	x 1	x 3	x 2	
	C₁	C₂	C₃	C₄	C₅	
<i>A₁</i> Un răspuns strategic pe termen scurt modest, dar hotărât	4	3	2	6	2	17
<i>A₂</i> Un răspuns strategic major, pe termen mediu și lung	6	9	3	9	4	31
<i>A₃</i> Implicarea hardpower pe termen foarte lung	2	6	1	3	6	18

Figura nr. 11. Matricea de performanță a problemei geopolitice privind prezența chineză în Africa

La fel ca în modelul UE, prin verificarea poziției dominante a criteriilor *C2* și *C4* față de celelalte, atunci când performanțele opțiunii *A1* sunt cel puțin la fel de bune ca ale *A3*, rezultă că opțiunea privind adoptarea unui răspuns strategic major al Chinei, pe termen mediu și lung, prin întărirea cooperării sino-africane în vederea creșterii implicării chineze în zonă și atragerea a cât mai multor state africane foste colonii franceze în proiectele BRI este cea mai optimă variantă privind politica chineză față de Africa. Din păcate, o astfel de competiție acerbă ar putea avea și o consecință negativă, prin izbucnirea unui război economic rece sino-francez pe continentul african.

Capitolul 4

ZONA ARCTICĂ ÎN ATENȚIA NATO, UE ȘI A CHINEI

Competiția acerbă pentru regiunea arctică a demarat încă din vara anului 2007, când o expediție rusă a înfipt steagul național pe fundul mării la Polul Nord, demonstrând experților și decidenților politici din întreaga lume că lupta pentru resursele abundente de hidrocarburi din zonă a început. Această competiție s-a amplificat în cursul anilor următori, după semnarea, de către statele de coastă, a Declarației de la Ilulissat din 2008 privind stabilirea și delimitarea limitelor exterioare ale platformelor continentale (CLC) cu respectarea prevederilor Convenției Națiunilor Unite privind dreptul mării (UNCLOS) în regiunea arctică.

În trecut, regiunea Arctică a fost categorisită drept o zonă din nordul îndepărtat cu tensiuni reduse, ceea ce a făcut ca securitatea acesteia să nu fie inclusă în documentul de constituire al Consiliului Arctic. Această abordare nu mai este valabilă acum, când geopolitica conflictuală a marilor puteri privind prezența și controlul acestei regiuni, mai ales, Rusia și SUA, la care s-a adăugat recent și China, au scos regiunea Arctică de la periferia lumii și au adus-o în centrul atenției intereselor strategice ale statelor respective.

La ele se adaugă și alte state care nu fac parte din Consiliul Arctic, precum Japonia, Singapore, Coreea de Sud, Franța, Germania, Italia, Țările de Jos, Polonia, Marea Britanie și chiar UE, care văd în Nordul Îndepărtat o reală posibilitate de implicare economică. Noua competiție și schimbările climatice ce au avut loc în ultima perioadă privind dezghețarea unor porțiuni extinse din Oceanul Înghețat, a forțat ONU să elaboreze, în 2017, Codul Polar privind reglementarea

traficului maritim civil în zonă, precum și interzicerea pescuitului în apele teritoriale ale Antarcticii, începând cu luna octombrie 2018⁸¹.

Acest interes brusc stârnit de regiunea Arctică marilor puteri regionale a adus în atenția comunității internaționale dilema securității arctice ca problematică regională versus o abordare internațională. Ca urmare, acest capitol își propune să continue metoda analizei multicriteriale pentru a prezenta implicațiile pozitive sau negative ale unor organizații regionale de securitate și apărare, precum NATO și UE și a unor puteri regionale, precum China, în zona Arctică, precum și care sunt consecințele acestei implicări.

4.1. Interesul crescut al NATO față de zona arctică

Cu toate că securitatea arctică a fost tratată, în general, într-un cadru politico-diplomatic, având la bază problematica încălzirii globale și a competiției energetice din zonele economice extinse (EEZ) ale statelor din Consiliul Arctic, au existat și câteva crize ce puteau avea grave consecințe militare. Astfel, la începutul anului 2010, o spinoasă altercație a izbucnit între Norvegia și Rusia privind granițele maritime la Marea Barentș, delimitate cu greu printr-un acord semnat la sfârșitul aceluiași an. Același lucru s-a întâmplat și cu statutul politic al insulei Hans (Tartupaluk, în limba groenlandeză), contestat atât de Canada, cât și de Danemarca și care nu s-a rezolvat nici până în prezent.

Dar cea mai gravă criză a fost reprezentată de lanțurile muntoase Lomonosov și Mendeleev, ce se întind pe sub gheață până în centrul zonei Arctice, ajungând la Polul Nord. Munții respectivi sunt revendicați simultan de Canada, Danemarca (prin Groenlanda) și Rusia, care au argumentat că regiunea face parte din platoul continental al țărilor lor, iar cererile statelor respective au fost imposibil de rezolvat pe cale amiabilă până în prezent. O situație a pretențiilor teritoriale din zona Arctică este prezentată în figura nr. 12.

⁸¹ ***, *International Code for Ships Operating in Polar Waters (Polar Code)*, anexa 10 la MEPC 68/21/Add 1 din 2017, URL: [https://edocs.imo.org/Final Documents/English/MEPC 68-21-ADD.1 \(E\).doc](https://edocs.imo.org/Final Documents/English/MEPC 68-21-ADD.1 (E).doc), accesat la 12.01.2021.

Figura nr. 12. Pretențiile teritoriale ale statelor riverane zonei Arctice

Lupta pentru zona Arctică a reintrodus, treptat, elemente de putere militară ale statelor riverane în regiune, începând cu politica Moscovei de implicare a aviației ruse și a Flotei Nordului în proiectele sale energetice (precum exploatarea *gazelor naturale lichefiate din Yamal/LNG*), deschiderea rutei maritime din Marea Nordului (*SevMorPut*) pentru o tranziție mai rapidă euroasiatică și o revitalizare a unor porturi și instalații militare critice care să protejeze comerțul din Oceanul Înghețat. Această nouă strategie arctică a Rusiei⁸² cuprinde două domenii majore ale interesului național rus – cea economică, legată de ramura sa energetică, dar și de pescuit, precum și cea militară, în care modernizarea Flotei Nordului joacă un rol deosebit și are ca obiectiv central submarinele strategice nucleare înarmate cu rachete balistice (SSBN). Pe lângă modernizarea vaselor de luptă și a submarinelor, strategia rusă mai cuprinde incursiuni ale avioanelor, navelor de cercetare și a submarinelor în apele și spațiile

⁸² Pavel Baev, *Russia's Arctic Policy and the Northern Fleet Modernization*, NIS Center, august 2012, URL: <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifriifriibaevartiqueengaugust2012.pdf>, accesat la 12.01.2021.

aeriane ale celorlalte state riverane, desfășurarea unor exerciții operativ-strategice, precum Vostok-18, la granița de nord, creșterea acoperirii arctice a radarelor și dislocarea unor sisteme de bruijaj radioelectronic în regiune. Mai mult, Moscova a amplasat, în regiunea Murmansk, o nouă divizie de rachete antiaeriene Tor-M2DT, special concepute pentru a proteja infrastructura industrială și instalațiile militare în condiții climatice severe și a construit circa 20 de aeroporturi militare în regiune⁸³.

Russia's Arctic expansion

Six military bases which are either brand new/upgrades of existing or abandoned facilities are at the heart of Russia's Arctic expansion, with plans to set up a third Arctic Brigade as well as a coastal defence division.

Figura nr. 13. Expansiunea militară rusă în zona Arctică

⁸³ Liviu Cojan, *Rusia a efectuat un test cu racheta Kinjal în zona Arcticii, unde a amplasat o nouă divizie de rachete antiaeriene*, Digi 24, 30.11.2019, URL: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/rusia/rusia-a-efectuat-un-test-cu-racheta-kinjal-in-zona-arcticii-unde-a-amplasat-o-noua-divizie-de-rachete-antiaeriene-1224866>, accesat la 25.01.20221.

Pe baza politicii ruse în Arctica până în anul 2035, în 2020, Rusia a înființat în zonă un grup de trupe cu destinație generală, capabil să asigure securitatea militară, precum și sistemul de pază de coastă⁸⁴. Rusia dorește să creeze o „cupolă” antiaeriană peste Arctica, dotând diviziile arctice cu sisteme de apărare antiaeriane S-400⁸⁵ și avioanele de vânătoare MIG-31K cu rachete hipersonice aer-sol de tip Kinjal⁸⁶. Expansiunea militară rusă și efortul de a disloca sisteme anti-acces și de interdicție zonală (A2/AD) pentru protejarea rutei Mării Nordului, la est de Peninsula Kola, este prezentată în figura nr. 13.

Din păcate, chiar între statele membre NATO, precum SUA și Canada, sunt unele disensiuni politico-diplomatice privind securitatea zonei Arctice. Astfel, Canada pretinde că pasajul nord-vestic (NWP), care trece în apropierea coastei nordice a Americii de Nord, prin Arhipelagul Arctic canadian, aparține apelor sale teritoriale, în timp ce Washingtonul îl consideră ape internaționale și condamnă poziția politicii canadiene.

În ultimii ani, un alt actor regional important a început să fie interesat de zona Arctică și să-și revadă geopolitica regională și să-și adapteze strategia economică și militară în consecință. Este vorba despre China, care, deși nu este o țară riverană, s-a autodenumit „stat vecin zonei Arctice” și a inclus această zonă în tendințele sale de superputere mondială și în confruntarea economică cu SUA.

Toate aceste modificări în securitatea arctică au adus în atenția NATO și a unor state aliante necesitatea includerii zonei respective pe agenda Consiliului Nord-Atlantic (NAC) pentru a nu lăsa rivalitatea critică existentă în regiune să se transforme într-un conflict militar și a adopta măsurile politico-militare adecvate de contracarare a riscurilor

⁸⁴ Михаил Фомичев, *Rusia a creat un grup de trupe în zona Arctică*, Sputnik, 5 martie 2020, URL: <https://ro.sputnik.md/Rusia/20200305/29430853/Rusia-a-creat-un-grup-de-trupe-in-zona-Arctica.html>, accesat la 22.01.2021.

⁸⁵ ***, „Rusia va desfășura o ‘cupolă’ antiaeriană peste Arctica”, *Sputnik*, 09.12.2019, URL: <https://ro.sputnik.md/video/20191209/28493897/Rusia-va-desfășura-o-cupola-antiaeriana-peste-Arctica.html>, accesat la 22.01.2021.

⁸⁶ N.A.: Conform lui Liviu Cojan, rachetele hipersonice aer-sol de tip Kinjal („*Pumnal*” în limba rusă) are o rază de acțiune de peste 2.000 de km, o viteză de 10 ori mai mare decât sunetul și poate transporta atât focoașe nucleare, cât și încărcătură convențională, putând penetra sistemul american anti-rachetă.

și amenințărilor la adresa intereselor statelor membre (Canada, Danemarca, Islanda, Norvegia și SUA) și parteneri (Finlanda și Suedia) incluse în Consiliul Arctic.

Preocuparea Alianței Nord-Atlantice pentru zona Arctică a început imediat după anexarea Peninsulei Crimeea de către ruși și începerea conflictului ruso-ucrainean din Donețk și Lugansk. Astfel, la Summitul NATO de la Varșovia, din iulie 2016, au fost adoptate, printre altele, două decizii strategice – întărirea posturii maritime aliate în Atlanticul de Nord și creșterea capacității de cunoaștere comprehensive a situației în întreaga zonă de responsabilitate pentru a descuraja și apăra zona Euro-Atlantică împotriva oricăror pericole, inclusiv cele dinspre liniile de comunicații și apropiere maritime⁸⁷. Ceea ce include și Nordul Îndepărtat, pentru care strategii militare au stabilit o direcție strategică „Nord” pe care NATO trebuie s-o apere.

Conform Tratatului de la Washington, NATO nu are o acoperire legală privind o prezență militară în zona Arctică, aflată în afara zonei de responsabilitate a comandantului aliat strategic pentru Europa (SACEUR). Chiar dacă NAC și Comitetul Militar (MC) au însărcinat Comandamentul Aliat al Forței Întrunite (JFC) de la Brunssum, din Țările de Jos, să răspundă de direcția strategică „Nord”, în cooperare cu cel de la Norfolk, din SUA, responsabil cu Atlanticul de Nord, **problema de geopolitică** la nivelul Alianței Nord-Atlantice o reprezintă legitimitatea asigurării unei prezențe militare în zona Arctică și preluarea responsabilității de asigurare a securității regionale la solicitarea Consiliului Arctic și a unor state membre ale acestuia.

La Adunarea Parlamentară a NATO din luna octombrie 2017, ce s-a desfășurat după adoptarea Codului Polar pentru zona Arctică, Comitetul politic aliat a solicitat Alianței Nord-Atlantice să evalueze o abordare permanentă a regiunii în sprijinul statelor aliate riverane, pentru contracararea expansiunii militare ruse și a intențiilor economice chineze. Apărarea colectivă a statelor membre riverane

⁸⁷ Gerald E. Connolly, *NATO and Security in the Arctic 172 PCTR 17 E rev.1 fin.*, raport prezentat la Adunarea Parlamentară a NATO, 7 octombrie 2017, URL: www.nato-pa.int, accesat la 12.01.2021.

impune stabilirea unei strategii aliate comprehensive privind zona Arctică, care să cuprindă următoarele **obiective** strategice⁸⁸:

a) realizarea unui consens politic privind problemele de securitate ale zonei Arctice, prin constituirea unui Grup de lucru arctic care să clarifice disputele la nivelul statelor membre privind rolul Alianței Nord-Atlantice în regiune;

b) întărirea domeniului de prevenire, prin creșterea colectării de informații, supraveghere și cercetare (ISR) a zonei și stabilirea unui mecanism privind schimbul de informații;

c) asigurarea unei acțiuni întrunite și eficiente, prin studierea posibilității înființării unui JFC Arctic, capabilă să conducă o Forță NATO de reacție rapidă specializată în operații în mediul arctic (compusă din capacități aeriene, navale și terestre ale statelor aliate riverane și altor națiuni doritoare) și să desfășoare exerciții în regiune de tipul Trident Juncture – o atenție deosebită trebuie acordată construirii, la nivel național și multinațional, navelor spărgătoare de gheață, pentru a contrabalansa avantajul obținut de Rusia și China în acest domeniu⁸⁹;

d) menținerea stabilității în regiune, prin realizarea unui dialog cu Federația Rusă în cadrul Consiliului NATO-Rusia care să ducă la elaborarea unui „cod militar de acțiune” menit să reducă/evite confruntarea și ciocnirile involuntare și să notifice, celor două părți, activități militare de rutină și exerciții desfășurate în zonă.

Neavând, deocamdată, o bază legală pentru a fi prezentă în regiune, cu excepția invocării articolului 5 din Tratatul de la Washington – apărarea colectivă –, NATO trebuie să respecte și să

⁸⁸ Jim Danoy și Marisol Maddox, *Set NATO's Sights on the High North*, Atlantic Council Scowcroft Center for Strategy and Security, 14 octombrie 2020, URL: <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/nato20-2020/set-natos-sights-on-the-high-north/>, accesat la 01.01.2021.

⁸⁹ N.A.: Conform site-ului <https://www.maritime-executive.com/editorials/the-nato-alliance-s-role-in-arctic-security>, accesat la 12.01.2021, Rusia deține mai mult de 40 de nave spărgătoare de gheață în funcțiune, incluzând și cele 7 nave cu propulsie nucleară, precum Ural, lansat în aprilie 2019. În 2020 a fost lansată la apă nava-amiral Arktika, tot cu propulsie nucleară. China are trei astfel de nave și mai multe în diferite stadii de construcție.

folosească forumurile arctice consultative stabilite⁹⁰, precum și activitățile științifice permanente organizate de mediul academic pentru zona Arctică – Masa rotundă privind securitatea arctică din cadrul Conferinței anuale de securitate de la Munchen (un efort comun al Centrului Wilson și al Institutului norvegian pentru Relații Internaționale/NUPI). O măsură reală și eficace privind protejarea statelor aliate riverane o reprezintă acordul recent încheiat între Comandamentul aliat maritim (MARCOM) de la Nortwood, din Marea Britanie și Comandamentul arctic întrunit danez (JACO), responsabil de apărarea Groenlandei și insulelor Feroe, pentru stabilirea unui mecanism de coordonare operațională⁹¹.

Analiza multicriterială a problematicii aspectelor legale privind asigurarea accesului forțelor NATO în zona Arctică, în orice circumstanțe, presupune luarea în calcul a următoarelor **criterii** cantitative și calitative:

C.1 – gradul de implicare a capabilităților aliate de ISR și salvare-evacuare (SAR) care să acopere zona Arctică – Danemarca a pus la dispoziția aliaților Baza Aeriană Thule, cel mai important punct de detecție a traiectoriei rachetelor rusești ICBM peste zona Arctică, situată la 700 de mile deasupra Cercului Polar (circa 1.300 km), cu o încadrare multinațională: 400 de danezi, 50 de groenlandezi, 3 canadieni și 140 de americani⁹²;

⁹⁰ N.A.: În afară de Consiliul Arctic, din forurile arctice consultative mai fac parte: Convenția Organizației Națiunilor Unite privind dreptul mării (UNCLOS), care stabilește drepturile jurisdicționale ale națiunilor în diversele zone maritime; Organizația Maritimă Internațională (OMI), o agenție specializată a Națiunilor Unite, responsabilă cu siguranța și securitatea transportului maritim și prevenirea poluării maritime de către nave; Consiliul Euro-Arctic Barents (BEAC) este forumul pentru cooperare interregională și interguvernamentală din regiunea Mării Barents; Dimensiunea Nordică, o politică comună instituită între UE, Rusia, Norvegia și Islanda din 1999, care vizează asigurarea unui cadru pentru promovarea dialogului și a cooperării concrete în domenii, cum ar fi economia, cultura, mediul și transporturile; și Convenția OSPAR pentru protejarea mediului și ecosistemele marine de amenințările emergente legate de poluare și de activitățile maritime, la care se adaugă schimbările climatice și prezența umană sporită.

⁹¹ ***, *NATO Begins Cooperation with Danish Joint Arctic Command in Greenland*, NATO, 1 octombrie 2020, URL: <https://mc.nato.int/media-centre/news/2020/nato-begins-cooperation-with-danish-joint-arctic-command-in-greenland>, accesat la 12.01.2021.

⁹² Tyler Cross, *The NATO Alliance's Role in Arctic Security*, The Maritime Security, 12 ianuarie 2021, URL: <https://www.maritime-executive.com/editorials/the-nato-alliance-s-role-in-arctic-security>, accesat la 13.01.2021

C.2 – nivelul prezenței și gradul de pregătire a forțelor statelor membre riverane în regiune – în Atlanticul de Nord și în Marea Nordului deja acționează Flota a 2-a americană, staționată la Keflavik, în Islanda –, iar SUA și-au luat angajamentul construirii a trei nave grele și medii spărgătoare de gheață, pe lângă nava Polar Star, aflată încă în serviciu; pe linia capabilităților de spargere a gheții, Finlanda, Suedia și Canada au câte șapte astfel de nave, iar Danemarca are patru; mai mult, Canada a stabilit o școală de luptă pe timp de iarnă în Baffin Bay, iar Danemarca asigură accesul forțelor aliate la bazele sale navale din Groenlanda;

C.3 – numărul de elemente de comandă-control (C2) aliate implicate – JFC Brunssum și Norfolk pentru direcția strategică „Nord”, Comandamentul aliat maritim (MARCOM) de la Nortwood, Comandamentul arctic întrunit danez (JACO), precum și posibilitatea realizării unui Comandament aliat pentru zona Arctică;

C.4 – realizarea consensului la nivel aliat;

C.5 – gradul de diminuare/împiedicare a potențialelor crize și conflicte din zona Arctică, până a se ajunge la invocarea articolului 5 din Tratatul de la Washington;

C.6 – gradul sprijinului acordat de puterea politico-diplomatică celei militare – acest criteriu implică negocierile politico-diplomatice în cadrul Consiliului NATO-Rusia, discuțiile purtate în forumurile arctice consultative stabilite, precum și activitățile științifice organizate în mediul academic.

După ce fiecărui criteriu i se aplică o pondere adecvată a indicatorilor de succes sau insucces a îndeplinirii obiectivelor strategice, în continuare, se ajunge la analizarea **opțiunilor** pe care le are în vedere NATO privind obținerea legitimității intervenției militare în sprijinul statelor aliate riverane zonei Arctice, care sunt următoarele:

A. 1 – continuarea implicării politico-diplomatice a Alianței Nord-Atlantice, conform articolului 4 din Tratatul de la Washington și a sprijinului militar indirect acordat statelor membre, prin creșterea numărului de capabilități ISR și SAR în zone din apropierea regiunii Arctice;

A. 2 – elaborarea unei Strategii aliate concrete pentru zona Arctică privind contracararea expansiunii militare ruse și implicării chineze în regiune;

A. 3 – creșterea prezenței militare aliate în zona Arctică pentru a descuraja și apăra zona Euro-Atlantică împotriva oricăror pericole, inclusiv cele venite din nord.

Folosind tot metoda „analizei directe a performanțelor opțiunilor”, vom completa **matricea de performanță** a rezolvării problemei geopolitice, conform figurii de mai jos.

Matricea performanțelor (consecințelor)							
<i>Alternativele decizionale</i>	<i>Criterii de decizie</i>						<i>Total</i>
	x 1	x 1	x 2	x 3	x 3	x 2	
	C₁	C₂	C₃	C₄	C₅	C₆	
A₁ Continuarea implicării politico-diplomatice și a sprijinului militar indirect	3	2	2	9	3	6	25
A₂ Elaborarea unei Strategii aliate pentru zona Arctică	1	3	4	6	6	4	24
A₃ Creșterea prezenței militare a NATO în zona Arctică	2	1	6	3	9	2	23

Figura nr. 14. Matricea de performanță a problemei geopolitice privind legitimitatea prezenței militare aliate în zona Arctică

Acest model este puțin diferit de celelalte, prin faptul că performanțele opțiunilor sunt foarte apropiate, micile diferențe constând în verificarea poziției dominante a criteriilor **C₄** și/sau **C₅** față de celelalte. Ca urmare, atât opțiunea **A₁**, cât și **A₂** sunt la fel de viabile și putem considera, prin adăugarea factorului temporal, că elaborarea unei Strategii aliate pentru zona Arctică pe termen mediu și lung este totuși opțiunea cea mai eficientă și realizabilă în ochii comunității internaționale, lăsând Alianței Nord-Atlantice căi de

adoptare a celorlalte două opțiuni, în funcție de evoluția situației în regiune.

4.2. Politica UE privind regiunea arctică

Deși nu are ieșire directă la Oceanul Arctic, Uniunea Europeană este strâns interesată de protejarea mării libere a Arcticii, de schimbările climatice care afectează situația de mediu din zonă și de intensificarea activității umane în regiune. În plus, trei dintre statele arctice sunt și membre ale UE – Danemarca, Finlanda și Suedia –, iar două sunt în Spațiul Economic European – Islanda și Norvegia. Ca urmare, UE și-a stabilit o politică privind zona Arctică începând cu anul 2008, pe care a actualizat-o în mod regulat, în funcție de evoluția situației din regiune. Ultima actualizare a avut loc în 27 martie 2017, atunci când Parlamentul European a adoptat Rezoluția 2016/2228(INI) privind politica europeană integrată pentru Arctica, ca urmare a propunerilor comune ale Comisiei Europene și Înalțului Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate, transmise prin documentul JOIN(2016)21 final din 27.04.2016.

Interesul UE în regiune a cuprins și continuă să se axeze pe domenii, precum mediul, energia, transporturile și pescuitul. Ca urmare, Uniunea a început să se implice în cooperarea arctică în cadrul politicii comune privind dimensiunea nordică (ND), alături de Rusia, Norvegia, Islanda, Finlanda și Suedia, precum și în Consiliul Regiunii Mării Baltice (CBSS). Apoi a devenit membră în cadrul Consiliului Euro-Atlantic Barents (BEAC) și observator ad-hoc în cadrul Consiliului Arctic (AC). Din 2002 și până în prezent, UE a investit în cercetarea mediului arctic 200 de milioane de euro, îndeosebi pentru impactul schimbărilor climatice asupra ecosistemului regiunii și sectoarelor economice-cheie, studierea evoluției banchizei, a ghețarilor și a calotelor glaciare, inclusiv impactul pe care topirea lor îl are asupra nivelului mării, evaluarea armonizată a stării solului din regiune – proiectul „Atlasul solurilor din zona circumpolară septentrională (Soil Atlas of the Northern Circumpolar Region)” –, precum și o serie de proiecte au ca temă dezvoltarea infrastructurii de

cercetare din regiune (în special prin valorificarea rețelei Interact, compusă din 70 de stații terestre răspândite în regiune)⁹³.

În scopul prezentării politicii sale arctice și a activităților desfășurate, la recomandarea comună a Comisiei Europene și Înalțului Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate, UE a creat site-ul <https://eeas.europa.eu/arctic-policy>. În plus, Uniunea continuă să acorde finanțări substanțiale pentru popoarele indigene și populațiile locale, prin intermediul unor inițiative de cercetare-inovare, sprijinirea micilor întreprinzători și promovarea energiilor curate, care se ridică la peste 1 miliard de euro pentru perioada 2014-2020⁹⁴. Uniunea dorește, de asemenea, să-și folosească experiența flotei comerciale controlată de statele membre și a industriei comunitare pentru creșterea și dezvoltarea transportului maritim, construcțiilor navale, navigației prin satelit, căutare și salvare, precum și dezvoltarea de infrastructuri portuare în zonă.

Date fiind evoluțiile rapide din ultima perioadă în zona Arctică, **problema de geopolitică** a Uniunii Europene o reprezintă nevoia de a avea o reacție mai puternică față de previziunile inițiale privind schimbările climatice din regiune care avansează mai rapid și au o amploare mai mare decât ceea ce era previzionată. Se așteaptă ca UE, considerată al treilea mare generator de gaze cu efect de seră din lume, să devină un partener responsabil în activitățile de limitare a efectelor negative ale încălzirii globale în zona Arctică.

De asemenea, se consideră că resursele mari avute la dispoziție, precum și cantitățile de date și capacitățile de cercetare considerabile din dotare pot crește utilitatea Uniunii în ceea ce privește necesitatea de consolidare a rezilienței socio-economice din regiunea arctică, sub forma dezvoltării durabile și a unui efort științific, de cercetare și inovare. Această implicare mai activă în zona Arctică ar crește prestigiul Uniunii ca putere regională, dar, mai ales, va demonstra abordarea globală a politicii ei comunitare și de bună vecinătate.

⁹³ ***, *O politică integrată a Uniunii pentru Arctica – Întrebări frecvente*, Comisia Europeană, 27 aprilie 2016, URL: http://eeas.europa.eu/arctic_region/index_en.htm, accesat la 14.01.2021.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 2.

În decembrie 2019, Consiliul UE a cerut Comisiei Europene și Înalțului Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate să inițieze procesul în vederea actualizării politicii europene privind zona Arctică în care să se reexamineze rolul Uniunii față de această regiune, să se revizuiască cele trei priorități ale politicii aprobate în 2017 – schimbările climatice și protejarea mediului arctic, dezvoltarea durabilă a regiunii arctice și a zonelor din jurul acesteia și cooperarea internațională în regiune – și să se identifice posibile noi domenii de politică care să fie dezvoltate. Pe baza acestei solicitări, Serviciul European de Acțiune Externă (EEAS) a lansat, în perioada 20.07-06.11.2020, o consultare publică referitoare la calea de urmat de către Uniune privind regiunea Arctică în fața noilor provocări și oportunități, inclusiv a ambiției UE în cadrul Pactului verde european. Întreaga nouă abordare europeană pornește de la afirmațiile lui Josep Borrell și Virginijus Sinkevičius privind faptul că: „Arctica este o frontieră care înregistrează o evoluție rapidă în ceea ce privește relațiile internaționale. Schimbările climatice transformă în mod radical regiunea și sporesc importanța geopolitică a acesteia; o serie de actori întrevăd noi oportunități strategice și economice în nordul îndepărtat. Trebuie să ne asigurăm că regiunea arctică rămâne o zonă de cooperare pașnică, în care tensiunile sunt la un nivel scăzut, iar problemele sunt soluționate printr-un dialog constructiv. Uniunea Europeană trebuie să fie pe deplin în măsură să gestioneze în mod eficient noua dinamică, în conformitate cu interesele și cu valorile noastre. Ce se întâmplă în regiunea arctică nu rămâne în regiunea arctică, ci ne privește pe toți. UE trebuie să se afle în prima linie, cu o politică clară și coerentă privind regiunea arctică, pentru a face față provocărilor din anii următori. Utilizarea, prin intermediul acestei consultări, a unui spectru larg de cunoștințe de specialitate și de opinii ne va ajuta să pregătim o strategie solidă pentru această regiune”⁹⁵. Astfel, **obiectivele strategice** ale UE privind zona Arctică pot fi considerate a fi următoarele:

⁹⁵ ***, *Politica privind regiunea arctică: UE lansează o consultare privind viitoarea abordare*, Uniunea Europeană, 20 iulie 2020, URL: https://ec.europa.eu/romania/news/20200720_consultare_regiunea_arctica_ro, accesat la 14.01.2021.

a) menținerea la nivel scăzut a tensiunilor din zona Arctică, prin rămânerea acesteia ca o zonă de cooperare pașnică, în care toate problemele se soluționează pe calea dialogului;

b) gestionarea eficientă a noii dinamici de securitate din regiune, conform intereselor și valorilor europene – UE va continua să se implice activ în forurile internaționale relevante pentru Arctica, va coopera cu toți partenerii din regiune, dar și cu părțile terțe cu interese în creștere față de această zonă și se va implica activ alături de popoarele indigene și de comunitățile locale;

c) exploatarea la maximum a experienței europene maritime și industriale – Uniunea deține o flotă comercial considerabilă, controlată de statele membre și are o industrie comunitară dezvoltată care poate participa la creșterea și dezvoltarea transportului maritim, construcțiilor navale, navigației prin satelit, căutare și salvare, precum și la realizarea unei infrastructuri portuare în zonă.

În continuarea analizei multicriteriale a problematicii implicării mai mari a UE în zona Arctică, vom stabili următoarele **criterii** cantitative și calitative:

C.1 – gradul de atenuare a schimbărilor climatice și de adaptare a mediului arctic la aceste schimbări – UE s-a angajat deja să-și reducă emisiile de gaze cu efect de seră cu 40% până în 2030 și 80% până în 2050 și să contribuie la măsurile internaționale de limitare a emisiilor de negru de fum și metan, iar 20% din bugetul comun este alocat, anual, măsurilor de atenuare a schimbărilor climatice;

C.2 – nivelul de finanțare pentru investiții și cercetare în regiunea arctică – în cadrul programului *Orizont 2020*, UE alocă anual 20 de milioane de euro pentru proiecte de observare, de studiu al condițiilor meteorologice, al schimbărilor climatice din emisfera nordică și al reducerii permafrostului; pe partea investițiilor, nivelul este destul de scăzut, chiar dacă UE dispune de instrumente și servicii de finanțare pregătite să sprijine inovarea, dezvoltarea infrastructurii și întreprinderile (Planul de investiții pentru Europa, TEN-T, InnovFin și Rețeaua întreprinderilor europene);

C.3 – gradul de participare al instituțiilor de vârf ale Europei în cercetarea arctică și de sprijin al accesului transnațional la

infrastructurile de cercetare din Arctica, precum și accesul liber la resursele de date – prin programele spațiale *Copernicus* (supravegherea și monitorizarea traficului navelor și al mișcării gheții) și *Galileo* (furnizarea de servicii de navigație) ale UE urmează să se sprijine cercetarea internațională privind schimbările climatice din regiune, iar 22 dintre instituțiile de cercetare de top ale UE vor elabora un program integrat de cercetare polară europeană în cadrul inițiativei EU-PolarNet;

C.4 – numărul de zone maritime protejate în Arctica în cadrul managementului sustenabil al Oceanului Arctic – UE dorește să realizeze o rețea de astfel de zone maritime protejate și să elaboreze un acord internațional privind pescuitul nereglementat în Oceanul Arctic Central, care să fie gestionat de o organizație internațională;

C.5 – nivelul de implicare alături de popoarele indigene și de comunitățile locale ale Arcticii pentru respectarea drepturilor acestora și includerea opiniilor lor în politicile UE.

Urmează să stabilim ce **opțiuni** ar putea avea UE pentru a realiza o reacție mai puternică în zona Arctică și ce instrumente de putere ar necesita a fi întrebuintate în scopul îndeplinirii acestor opțiuni, precum:

A. 1 – intensificarea angajamentului UE de a combate schimbările climatice, a proteja mediul în regiune și a crește investițiile pentru dezvoltarea durabilă regională;

A. 2 – revizuirea priorităților și eficientizarea obiectivelor actualei politici comunitare arctice;

A. 3 – stabilirea unor noi domenii de politică europeană în Arctica, care să fie dezvoltate pe termen scurt și mediu.

Din nou, folosind tot metoda „*analizei directe a performanțelor opțiunilor*”, vom completa **matricea de performanță** a rezolvării problemei geopolitice, conform figurii următoare (figura nr. 15).

<i>Matricea performanțelor (consecințelor)</i>						
<i>Alternativele decizionale</i>	<i>Criterii de decizie</i>					<i>Total</i>
	x 3	x 1	x 2	x 3	x 2	
	<i>C₁</i>	<i>C₂</i>	<i>C₃</i>	<i>C₄</i>	<i>C₅</i>	
<i>A₁</i> Intensificarea angajamentelor asumate în regiune	3	2	4	6	6	21
<i>A₂</i> Revizuirea priorităților și eficientizarea actualelor obiective	6	3	6	3	4	22
<i>A₃</i> Stabilirea unor noi domenii de implicare în regiune	9	1	2	9	2	23

Figura nr. 15. Matricea de performanță a problemei geopolitice privind creșterea reacției UE în zona arctică

Din nou avem un model puțin diferit de celelalte, cu performanțele opțiunilor foarte apropiate, micile diferențe constând în verificarea poziției dominante a criteriilor *C₁* și/sau *C₄* față de celelalte. La final rezultă că opțiunea *A₃* este puțin mai critică și viabilă, forțând UE să-și stabilească noi domenii de politică europeană în Arctica, care să fie dezvoltate pe termen scurt și mediu.

4.3. Carta albă a Chinei pentru Arctica

China a început să fie interesată de zona Arctică după anii 2000, când au întreprins primele expediții arctice și au construit prima bază de cercetare – stația Yellow River din insula Svalband, în 2004. Beijingul a elaborat prima sa politică arctică, în cadrul Cartei sale albe din ianuarie 2018, în care s-a autoproclamat „stat vecin zonei Arctice”⁹⁶ și în care, ținând cont de Convenția ONU privind drepturile mării și Tratatul Spitsbergen, a declarat că are toate drepturile de a

⁹⁶ ***, *White Paper: China's Arctic Policy*, Oficiul de Informații al Consiliului de Stat de la Beijing, 26 ianuarie 2018, URL: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm, p. 6, accesat la 23.01.2021.

desfășura cercetare științifică pentru cunoașterea zonei, libertatea de navigație și protejarea, exploatarea și participarea la gestionarea Oceanului Arctic, salvagardarea intereselor comune ale comunității internaționale și promovarea dezvoltării sale sustenabile în regiune, prin cablare și transport energetic și exploatarea resurselor arctice.

Astfel, în decembrie 2019, în cooperare cu Federația Rusă, China a inaugurat conducta de gaze naturale "Power of Siberia", cu o lungime de 3.000 km și este în curs de definitivare a conductei "Arctic LNG 2", al doilea mare proiect în zona Arcticii ruse. În plus, președintele rus Vladimir Putin a inclus China în coridorul de transport global al „rutei Mării Nordului (NSR)”, pentru a construi o rețea de terminale portuare și centre logistice cu investiții chinezești (prin inițiativa BRI), planificând înscrierea NSR în „drumul polar al mătășii” în 2021⁹⁷.

Chiar dacă, oficial, interesul Chinei pentru Arctica este pur economic, măsurile întreprinse în ultimii ani demonstrează că Beijingul acordă acestei zone și o importanță militară pentru protejarea căilor de navigație și a convoaielor, precum și pentru scurtarea rutei maritime către Europa cu 10 zile față de ruta Oceanul Indian – Canalul Suez. Mai mult, din 2016 China a început pregătirea pentru acțiune în climat arctic al forțelor sale militare și paramilitare de frontieră în zona Mohe, cel mai nordic punct chinez, aflat la frontieră cu Rusia și având o climă subarctică⁹⁸. Totodată, Academia chineză de Științe a demarat, în 2014, un program arctic de cercetare acustică, instalând în regiune senzori de observare oceanografici pe termen lung, iar în 2018 s-a realizat prima stație automată chineză de gheață pentru observarea fluxurilor oceanice, a calotei glaciare și a atmosferei din regiune și s-a dislocat în zonă minisubmarinul autonom "Haiyan" de observare oceanică. Aceste activități de cercetare au fost considerate de unele state riverane, precum Danemarca și SUA, drept duale, permițând armatei chineze să pătrundă în zonă și să poziționeze submarine care să descurajeze un potențial atac nuclear.

⁹⁷ Swee Lean Collin Koh, *China's strategic interest in the Arctic goes beyond economics*, Defence News, 12 mai 2020, URL: <https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2020/05/11/chinas-strategic-interest-in-the-arctic-goes-beyond-economics/>, accesat la 18.01.2021.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 1.

Serviciul danez de informații al Apărării (FET) a publicat un raport în 2019, prin care atrage atenția asupra ambiției expansioniste a Chinei de a prelua controlul asupra infrastructurii critice și a resurselor miniere din Groenlanda, prin investiții pe termen lung, precum proiectul „Kvanefjeld”, în care firme, precum Shenghe Resources Holding, în cooperare cu China National Nuclear Corporation (CNNC) și compania australiană Greenland Minerals Ltd, intenționează să extragă aproximativ 10 milioane de minerale rare, cum ar fi uraniu și toriu.⁹⁹

De aici rezultă că **problema de geopolitică** a Chinei o reprezintă dilema juridică internațională privind o implicare mai mare în zona Arctică, inclusive militară, care să-i ofere susținerea ambițiilor sale de a deveni o superputere mondială, capabilă să influențeze vaste teritorii ale Lumii și să controleze principalele căi de navigație ale Oceanului Planetar, precum NSR. Dezghețul zonei Arctice asigură Beijingului șansa de a-și extinde influența în nord, unde poate să realizeze noi surse de energie și să folosească o nouă rută de navigație prin Nordul îndepărtat, mult mai scurtă decât cea folosită în prezent. Iar pentru a-și realiza aceste ambiții, China a devenit, în 2013, membru observator în Consiliul Arctic și a cultivat și continua să cultive legături strânse cu unele state riverane, precum Rusia.

Asigurarea unei influențe globale, care să includă și zona Arctică și să contracareze interesele americane, a necesitat stabilirea unui Parteneriat strategic extins sino-rus, care să întărească relațiile de cooperare economico-militare dezvoltate după criza din Ucraina. Acest nou parteneriat, discutat și agreat pe timpul vizitei președintelui chinez Xi Jinping la Moscova, la 5 iunie 2019, are stabilite următoarele **obiective politice** în ceea ce privește zona Arctică¹⁰⁰:

a) promovarea conceptului de „securitate maritimă comună” pentru beneficii mutuale în folosirea și protejarea rutelor

⁹⁹ S. I. Catalin, „Securitatea Groenlandei, principală prioritate pentru Serviciul danez de informații al Apărării”, *Defence România*, 4 decembrie 2019, URL: https://www.defenseromania.ro/securitatea-groenlandei-principala-prioritate-pentru-serviciul-danez-de-informa-ii-al-apararii_600161.html, accesat la 25.01.2021.

¹⁰⁰ Somini Sengupta și Steven Lee Myers, „Latest Arena for China’s Growing Global Ambitions: The Arctic”, *Nytimes*, 24 mai 2019, URL: <https://www.nytimes.com/2019/05/24/climate/china-arctic.html>, accesat la 25.01.2021.

internaționale de navigație din Marea Nordului – China a elaborat deja, în iunie 2017, o viziune privind cooperarea maritimă în cadrul inițiativei BRI, în care a lansat câteva inițiative precum: asigurarea de servicii publice maritime, construirea unor rețele de observare și monitorizare oceanografice, realizarea unui studiu privind mediul marin etc.;

b) continuarea activităților duale de cercetare științifică, care să asigure dislocarea unor capacități militare în zona Arctică – prin aplicarea unei diplomații tip „coală alba (white hull)”, Beijingul consideră deja să întrebuițeze Garda de Coastă în cadrul Forumului Arctic al Gărzilor de Coastă, pentru a-și face cunoscută poziția și rolul în managementul zonei Arctice; de asemenea, în luna aprilie 2020, Garda de Coastă chineză a desfășurat exercițiul de impunere a dreptului mărilor „Deep Sea Defender 2020”, pentru protejarea cablurilor internaționale subterane de internet, considerat un domeniu comun de interes;

c) realizarea „drumului polar al mătășii” prin dezvoltarea rutelor arctice de navigație¹⁰¹ și stabilirea unui Forum al drumului polar – participarea, alături de statele riverane, la construirea infrastructurii portuare, desfășurarea de călătorii experimentale cu scop economic și care să permanentizeze prezența chineză în zonă, creșterea acestei prezențe pentru asigurarea navigației, securității și capacităților logistice în Arctica, realizarea unui forum adițional de discuții și luare a deciziilor privind problemele zonei Arctice;

d) întărirea cooperării de securitate cu statele riverane privind căutarea-salvarea maritimă și aeriană, avertizarea maritimă timpurie, răspunsul în situații de urgență și schimbul de informații, pentru a gestiona eficient provocările de securitate din zona Arctică – accidente maritime, poluarea mediului și crimele din mediul marin.

Criteriile cantitative și calitative pe care le putem stabili în vederea continuării analizei multicriteriale a problematicii creșterii implicării legale a Chinei în zona Arctică sunt următoarele:

¹⁰¹ N.A.: Conform Cartei albe a zonei Arctice, rutele arctice de navigație cuprind: pasajul de nord-est, pasajul de nord-vest și pasajul central.

C.1 – Numărul de facilități de sprijin logistic realizate în scop dual și nu pur militar.

C.2 – Gradul de dezvoltare și persistența proiectelor de realizare a tehnologiilor militare polare, folosind rezultatele cercetării științifice privind caracteristicile climatice și geomagnetice ale Arcticii.

C.3 – Nivelul de pregătire și instruire a personalului militar care să fie capabil să opereze în condiții extreme de frig.

C.4 – Gradul de asigurare cu bunuri publice în scop umanitar către statele riverane, precum salvarea-evacuarea maritimă și aeronautică și sprijinul la dezastre.

C.5 – Nivelul de intruziune al companiilor chineze în statele riverane – deja China a investit miliarde de dolari în extracții energetice sub calota polară a Peninsulei Yamal, în Rusia, împreună cu compania rusească Gazprom, a semnat, în urmă cu șase ani, un Acord de liber schimb cu Islanda privind pescuitul oceanic, execută prospecțiuni de extracție a mineralelor în Groenlanda și a realizat un parteneriat cu acest stat privind reabilitarea aeroporturilor, la care a aderat și Danemarca, iar cu finlandezii au căzut de acord să instaleze un cablu subacvatic de internet, care să lege nordul Europei de Asia.

Ce opțiuni are China privind creșterea implicării sale legale, inclusiv militare, în zona Arctică? Din analiza viziunii de cooperare maritimă și a Cartei albe chineze privind această regiune, a acțiunilor întreprinse până în prezent, a intereselor politico-economice și militare ale Beijingului și a criteriilor legislative interne și internaționale, rezultă că ar fi posibile următoarele **opțiuni**:

A. O abordare precaută și pe termen lung privind prezența în zona Arctică, în baza acordurilor internaționale existente și a negocierilor bilaterale cu statele riverane pentru amplasarea de baze logistice militare în zonele economice exclusive (EEZ), care să nu interfereze cu drepturile și libertățile statelor respective în regiune. De exemplu, Beijingul poate folosi UNCLOS pentru desfășurarea unor activități militare pe mare și subacvatice, precum exerciții și testarea armamentelor, în zona mării libere, care să acopere dislocarea unor submarine cu propulsive nucleară în zona Arctică.

B. O abordare proactivă, tot pe termen lung, privind stabilirea unor relații bilaterale ferme de cooperare/parteneriate strategice cu aproape toate statele riverane, prin investiții și donații masive de capital, chiar și în cadrul inițiativei BRI.

C. Mutarea războiului economic sino-american și pe frontul arctic, pe termen scurt și mediu, asigurându-se, totodată, sprijinul celuilalt actor important din zonă – Federația Rusă –, prin intrarea acesteia în conflict de partea Chinei.

Vom folosi, și în acest caz, metoda „analizei directe a performanțelor opțiunilor”, completând **matricea de performanță** a rezolvării problemei geopolitice, conform figurii de mai jos.

Matricea performanțelor (consecințelor)						
<i>Alternativele decizionale</i>	<i>Criteria de decizie</i>					<i>Total</i>
	x 3	x 2	x 1	x 1	x 3	
	<i>C₁</i>	<i>C₂</i>	<i>C₃</i>	<i>C₄</i>	<i>C₅</i>	
A₁ O abordare precaută pe termen lung privind prezența	3	2	1	3	6	15
A₂ O abordare proactivă privind creșterea cooperării/parteneriatelor	9	4	2	2	9	26
A₃ Mutarea războiului economic și în zona Arctică și implicarea Rusiei	6	6	3	1	3	19

Figura nr. 16. Matricea de performanță a problemei geopolitice privind creșterea prezenței legale chineze în zona Arctică

În acest model de matrice a performanțelor, observăm că se conturează, încă de la început, o opțiune fundamentală care are la bază pozițiile dominante ale criteriilor *C1* și *C5* și care se detașează net de performanțele celorlalte două opțiuni *A1* și *A3*. De aici rezultă că opțiunea *A2*, referitoare la asigurarea unei abordări proactive, pe termen lung, privind stabilirea unor relații bilaterale ferme de cooperare/parteneriate strategice cu aproape toate statele riverane, este cea mai optimă variantă privind politica chineză față de zona Arctică. Este totuși o opțiune greu de realizat, ținând cont de rivalitatea economică dintre statele riverane, precum și de relațiile diplomatice reduse pe care China le are, în prezent, cu Canada și Suedia.

CONCLUZII

Dacă, până nu de mult, Africa și zona arctică au reprezentat două regiuni cu o mai mică importanță geostrategică față de interesele superputerilor globale sau a marilor puteri regionale, schimbările complexe și impredictibile din mediul de securitate al celor două regiuni, exacerbate de războiul economic sino-american, de încălzirea globală și de pandemia de coronavirus, au re poziționat zonele respective în sferile de interes ale unor organizații regionale, precum NATO și UE și a unor puteri mondiale, precum China și le-au trezit interesul de a le include în geopolitica lor.

Implicarea economică directă a Chinei în statele africane din zona sub-Sahariană, prin investiții majore și realizarea de proiecte în cadrul inițiativei BRI, care să atragă, mai apoi, structura de protecție și Securitate pe continental African, au demonstrat intențiile expansioniste ale Beijingului de a prelua controlul politico-economic al fostelor colonii franceze din zonă și a le influența dezvoltarea pe termen lung și foarte lung. Nu de un mai mic interes s-au bucurat și intervențiile militare ale Rusiei și altor puteri regionale în conflictele africane și acțiunile teroriste din regiunea Sahel, care au atras atenția organizațiilor internaționale și regionale de securitate și apărare privind ineficienta implicare în gestionarea situației catastrofale politice și umanitare din Africa. Îndeosebi poziția NATO și UE față de statele africane și Uniunea Africană este în cumpănă, din cauza politicii individualiste a unor state membre, foste puteri colonizatoare.

În fața reticenței singurei superputeri globale, SUA, de a se implica și de a rezolva tensiunile africane, aceasta având interese strategice în alte zone de pe glob, competiția acerbă privind exploatarea marilor rezerve de petrol și gaze naturale de pe continent, lupta pentru controlul minelor de diamante, cupru și nichel, activitățile ilegale permissive (traficul cu droguri, arme, persoane, defrișările,

pesceuitul și comerțul cu animale sălbatice), prezența crescută a terorismului cu ramificații internaționale (Al-Qaida și Statul Islamic), corupția și dictatura politică din statele africane cu resurse naturale, a declanșat interesul crescut al marilor puteri de a controla și manipula statele africane respective și de a se folosi de actorii nestatali din zonă în cadrul acestei competiții pentru resurse.

Aceeași abordare apare și în cazul zonei arctice, unde primează interesele naționale ale statelor riverane, apărate de o legislație internațională încă în vedere. Zona arctică a început să capete o importanță geostrategică mai ales după ce s-au demonstrat preocupările ilegale ale Federației Ruse de a exploata economic și militar regiunea polară și Oceanul Înghețat, precum și prin interesul crescut al Chinei față de această zonă (chiar dacă nu face parte din Consiliul arctic al statelor costiere), ca etapă a ambiției sale de a deveni o superputere globală și de a surclasa SUA chiar acasă la ele, cel puțin din punct de vedere economic.

Includerea metodei analizei multicriteriale are ca efect scontat evaluarea modului în care anumite organizații regionale (NATO și UE) și mari puteri (China) își concretizează interesele asupra unor regiuni mai sărace/sensibile ale globului și nu de a analiza deciziile luate la nivelul organizațiilor/puterilor respective. În acest context, analiza cuprinde o abordare procesuală, prin care sunt stabilite etapele logice de urmat în vederea ajungerii la un rezultat final scontat, prin metode științifice. Etapizarea procesului analitic multicriterial are în atenție un anumit număr de pași de urmat, precum: stabilirea contextului/problematicii, identificarea opțiunilor, definirea criteriilor și stabilirea variantei optime prin ierarhizarea/ponderarea criteriilor. În prezentul studiu, nu s-a avut în vedere și efectuarea calculelor și ajungerea la un rezultat final.

Rezultatul analizei multicriteriale a principalelor interese strategice ale unor organizații regionale de securitate și apărare, precum NATO și UE și a unor puteri regionale – în speță China –, față de continentul african și zona arctică din prezentul studiu, scot la iveală cele mai optime variante de urmat pentru geopolitica regională, rezultate din matricea performanțelor și prezintă obiectivele

politice/strategice, criteriile cantitative și calitative, precum și indicii de măsurare ai acestor criterii și care duc la îndeplinirea obiectivelor propuse. Rămâne, bineînțeles, la latitudinea organizațiilor respective și a puterilor regionale să țină cont de aceste rezultate argumentate științific.

Până în prezent, România nu pare interesată de continentul african și zona arctică, nici pentru a dezvolta relații economice bilaterale și nici pentru a-și extinde relațiile de cooperare cu statele africane. Doar relațiile diplomatice sunt menținute, în conformitate cu Carta ONU și convențiile internaționale la care România este parte, activitățile economice fiind desfășurate sub umbrela UE, în vaza acordurilor semnate de Uniune cu statele respective.

Această abordare românească pentru statele africane este dăunătoare intereselor economiei naționale, lăsând libertate de acțiune doar mediilor private de a se implica în exploatarea și comercializarea bogățiilor naturale din Africa. Faptul că economia României este o economie în dezvoltare, conduce atât la necesitatea exploatării unor astfel de resurse, cât și la folosirea unor piețe noi de desfacere, precum cea africană. Continentul african are minereuri, petrol, gaze și suprafețe uriașe de teren agricol care ar mai putea hrăni încă 3 miliarde de oameni, iar potențialul african ar putea reprezenta soluțiile multor probleme globale, unde România ar putea juca un rol important. În același timp, statele africane reprezintă o piață imensă pentru construcția/modernizarea infrastructurii critice, de know-how, de educație și bună guvernare.

BIBLIOGRAFIE

1. ***, „2020, anul detronării economice a Statelor Unite de către China?”, un articol publicat în *MarketWatch*, la 15 ianuarie 2019, URL: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/2020-anul-detronarii-economice-a-stateor-unite-de-catre-china-1064677>
2. ***, „Rusia va desfășura o ‘cupolă’ antiaeriană peste Arctica”, *Sputnik*, 09.12.2019, URL: <https://ro.sputnik.md/video/20191209/28493897/Rusia-va-desfaura-o-cupola-antiaeriana-pesto-Arctica.html>
3. ***, *A record number of College members travel to Addis Ababa for the 10th EU-AU Commission-to-Commission meeting*, Comisia Europeană, 27 februarie 2020, URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_317
4. ***, *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability*, 2007 Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) Report, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.
5. ***, *Comunicare comună către Parlamentul european și Consiliu: Către o strategie cuprinzătoare cu Africa*, JOIN (2020) 4 final, Comisia Europeană, Bruxelles, 9 martie 2020.
6. ***, *Cooperation with the African Union*, NATO, 13 noiembrie 1919, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8191.htm
7. ***, *Cotonou Agreement*, Consiliul UE, 16 noiembrie 2020, URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/cotonou-agreement/>
8. ***, *Counter-piracy operations (Archived)*, NATO, 19 decembrie 2016, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48815.htm
9. ***, *Cursul de Teorie a Deciziilor*, C5/29.10.2019, UBB Cluj, URL: http://www.cs.ubbcluj.ro/~per/Dss/Dss_5.pdf
10. ***, *Economia Chinei, a doua putere în lume, ar putea primi o lovitură grea din cauza epidemiei*, 21 ianuarie 2020, URL: <https://stirileprotv.ro/stiri/financiar/economia-chinei-a-doua-putere-in-lume-ar-putea-primi-o-lovitura-grea-din-cauza-epidemiei.html>

11. ***, *European Union – African Union Partnership Factsheet*, Comisia Europeană, februarie 2020, URL: www.africa-eu-partnership.org
12. ***, *Extras din discursul președintelui Tusk la conferința de presă a Summitului AU-UE*, Consiliul UE, 30 noiembrie 2017, URL: <https://www.consilium.europa.eu/ro/meetings/international-summit/2017/11/29-30/>
13. ***, *International Code for Ships Operating in Polar Waters (Polar Code)*, anexa 10 la MEPC 68/21/Add 1 din 2017, URL: [https://edocs.imo.org/Final Documents/English/MEPC 68-21-ADD.1 \(E\).doc](https://edocs.imo.org/Final Documents/English/MEPC 68-21-ADD.1 (E).doc)
14. ***, *Manualul de analiză multicriterială*, Contract nr. 46/8.12.2010, „Dezvoltarea capacității pentru analiza cost-beneficiu”, proiect co-finanțat din Fondul European de Dezvoltare Regională prin Programul Operațional Asistență Tehnică 2007-2013, Guvernul României, București, ianuarie 2012.
15. ***, *NATO Begins Cooperation with Danish Joint Arctic Command in Greenland*, NATO, 1 octombrie 2020, URL: <https://mc.nato.int/media-centre/news/2020/nato-begins-cooperation-with-danish-joint-arctic-command-in-greenland>.
16. ***, *NATO-African Union plan closer collaboration*, NATO, 5 noiembrie 2019, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_170512.htm?selectedLocale=en
17. ***, *O politică integrată a Uniunii pentru Arctica – Întrebări frecvente*, Comisia Europeană, 27 aprilie 2016, URL: http://eeas.europa.eu/arctic_region/index_en.htm
18. ***, *Operation Active Endeavour (Archived)*, NATO, 27 octombrie 2016, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_7932.htm
19. ***, *Politica privind regiunea arctică: UE lansează o consultare privind viitoarea abordare*, Uniunea Europeană, 20 iulie 2020, URL: https://ec.europa.eu/romania/news/20200720_consultare_regiunea_arctica_ro
20. ***, *Regiunea arctică – De ce ar trebui să ne pese de regiunea arctică?*, Agenția Europeană de Mediu, 18 aprilie 2017, URL: <https://www.eea.europa.eu/ro/articles/regiunea-arctica>

21. ***, *Silencing the guns: Creating Conductive Conditions for Africa's development*, African Union Handbook 2020, URL: https://au.int/sites/default/files/documents/31829-doc-au_handbook_2020_english_web.pdf
22. ***, *The EU's Key Partnership with Africa Factsheet*, Comisia Europeană, 29-30 noiembrie 2017, URL: <http://www.sommetuaue2017.ci/>
23. ***, *White Paper: China's Arctic Policy*, Oficiul de Informații al Consiliului de Stat de la Beijing, 26 ianuarie 2018, URL: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm
24. ALEXE, Dan, „De ce nu poate NATO interveni în Africa”, *Europa Liberă*, 21 ianuarie 2020, URL: <https://moldova.europalibera.org/a/de-ce-nu-poate-nato-intervenii-%C3%AEn-africa/30389307.html>
25. ANDERLINI, Jamil, „China is at risk of becoming a colonial power”, 19 septembrie 2018, URL: <https://www.ft.com/content/186743b8-bb25-11e8-94b2-17176fbf93f5>
26. APOSTOIU, George, „În Africa bogățiile nu sunt o binecuvântare”, *Ziarul Cultura*, 13 aprilie 2015, URL: <https://revistacultura.ro/nou/2015/04/in-africa-bogatiile-nu-sunt-o-binecuvantare/>
27. ARODIRIK, Hakan David, *Sino-French Competition in Africa According to Offensive Realist Perspective*, teză de masterat publicată de Universitatea turco-germană, Istanbul, 2020.
28. BAEV, Pavel, *Russia's Arctic Policy and the Northern Fleet Modernization*, NIS Center, august 2012, URL: <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifriifriibaevartiqueengaugust2012.pdf>
29. BATRAWY, Aya, „G-20 summit ends with support for Covid-19 vaccines for all”, *Associated Press*, 22 noiembrie 2020, URL: <https://apnews.com/article/united-arab-emirates-dubai-summits-coronavirus-pandemic-g-20-summit-5f0a929ef79c34a3d39d7c2381ae3672>
30. BEINAT, Euro, NIJKAMP, Peter, *Multi-Criteria Analysis for Land-Use Management*, Springer-Science+Business Media, Dordrecht, 1998.

31. CATALIN, S. I., „Securitatea Groenlandei, principal prioritate pentru Serviciul danez de informații al Apărării”, *Defence România*, 4 decembrie 2019, URL: https://www.defenseromania.ro/securitatea-groenlandei-principala-prioritate-pentru-serviciul-danez-de-informatii-al-apararii_600161.html
32. CHE, Afa'anwi Ma'abo, ”China's Rise in the African Franc Zone and France's Containment Policy”, *E-International Relations*, 7 august 2010, URL: <https://www.e-ir.info/2019/08/07/chinas-rise-in-the-african-franc-zone-and-frances-containment-policy/>
33. COJAN, Liviu, ”Rusia a efectuat un test cu racheta Kinjal în zona Arcticii, unde a amplasat o nouă divizie de rachete antiaeriene”, *Digi24*, 30.11.2019, URL: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/rusia/rusia-a-efectuat-un-test-cu-racheta-kinjal-in-zona-arcticii-unde-a-amplasat-o-noua-divizie-de-rachete-antiaeriene-1224866>
34. CONNOLLY, Gerald E., *NATO and Security in the Arctic 172 PCTR 17 E rev.1 fin.*, raport prezentat la Adunarea Parlamentară a NATO, 7 octombrie 2017, URL: www.nato-pa.int
35. CROSS, Tyler, ”The NATO Alliance's Role in Arctic Security”, *The Maritime Security Magazine*, 12 ianuarie 2021, URL: <https://www.maritime-executive.com/editorials/the-nato-alliance-s-role-in-arctic-security>
36. DANOY, Jim; MADDOX, Marisol, *Set NATO's Sights on the High North*, Atlantic Council Scowcroft Center for Strategy and Security, 14 octombrie 2020, URL: <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/nato20-2020/set-natos-sights-on-the-high-north/>
37. DIDIER, Laurent; KOENIG, Pamina, ”Has China Replaced Colonial Trade?”, lucrare publicată în *HAL*, 16 noiembrie 2016.
38. DODGSON, J.S., SPACKMAN, M., PEARMAN, A., Philips, L.D., *Multi-criteria analysis: a manual*, Departamentul englez pentru Protecția Mediului, Transporturi și Regiuni, 2009, URL: http://eprints.lse.ac.uk/12761/1/Multi-criteria_Analysis.pdf
39. FRINI, Anissa, *A Multicriteria Intelligence Aid Methodology Using MCDA, Artificial Intelligence, and Fuzzy Sets Theory*, Hindawi, 15 mai 2017, URL: <http://downloads.hindawi.com/journals/mpe/2017/9281321.pdf>

40. GAMBER, Catherine D., TURCANU, Catrinel, "On the government use of multi-criteria analysis", revista *Ecological Economics*, nr. 62 (2007), URL: <https://www.napawatersheds.org/img/managed/Document/3485/Gamper2007%20OnTheGovernmentalUseOfMultiCriteriaAnalysis.pdf>
41. GENELETTI, Davide, *Multi-criteria analysis*, LIAISE Toolbox, 2013, URL: <http://beta.liaise-toolbox.eu/ia-methods/multi-criteria-analysis>
42. GRAMMATICAS, Damian, "Chinese colonialism?", un articol publicat de *BBC*, la 19 iulie 2012, URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-18901656>
43. KEENEY, Ralph L., Raiffa, Howard, *Decisions with multiple objectives: Preferences and value trade-off*, New York, Wiley, 1976.
44. KLEVEN, Anthony, "Belt and Road: colonialism with Chinese characteristics", articol publicat de *Lowy Institute*, la 6 mai 2019, pe site-ul <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/belt-and-road-colonialism-chinese-characteristics>
45. KOH, Swee Lean Collin, *China's strategic interest in the Arctic goes beyond economics*, Defence News, 12 mai 2020, URL: <https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2020/05/11/china-as-strategic-interest-in-the-arctic-goes-beyond-economics/>
46. MacDONALD, A.M., *Quantitative maps of groundwater resources in Africa*, Environmental Research Letter nr. 7 (2012) 024009 (7pp), IOP Publishing, 2012.
47. NAGEL, Christina, ALEXANDRU, Ioachim, *Rusia își reafirmă drepturile asupra Arcticii*, Deutsche Welle, 22 septembrie 2020, URL: <https://www.dw.com/ro/rusia-%C3%AE%C5%9Fi-reafirm%C4%83-drepturile-asupra-arcticii/a-6032156>
48. ROSS, Michael L., *What do We Know About Natural Resources and Civil War?*, Journal of Peace Research, vol. 41, no. 3, Sage Publications (London, Thousand Oaks, CA and New Delhi), 2004.
49. ROY, Bernard, *Classement et choix en présence de points de vue multiples (la méthode ELECTRE)*, la Revue d'Informatique et de Recherche Opérationnelle (RIRO) no.8, 1968.

50. SAATY, Thomas L., *The Analytic Hierarchy Process*, McGraw-Hill, New York, 1980.
51. SENGUPTA, Somini, Myers, Steven Lee, "Latest Arena for China's Growing Global Ambitions: The Arctic", *Nytimes*, 24 mai 2019, URL: <https://www.nytimes.com/2019/05/24/climate/china-arctic.html>
52. SPRÎNCEANĂ, Vitalie, "Africa nu este săracă... doar că bogățiile îi sunt furate", *Platforma Z*, 5 iunie 2017, URL: <http://www.platzforma.md/arhive/36618>
53. Website-ul oficial FOCAC, URL: http://www.focac.org/eng/ltjj_3/default_60745.htm
54. WEI, Jianguo, "China-Africa cooperation should be carried out under 'dual circulation'", *Global Times*, 19 noiembrie 2020, URL: <https://www.globaltimes.cn/content/1207452.shtml>
55. ФОМИЧЕВ, Михаил, "Rusia a creat un grup de trupe în zona Arctică", *Sputnik*, 5 martie 2020, URL: <https://ro.sputnik.md/Rusia/20200305/29430853/Rusia-a-creat-un-grup-de-trupe-in-zona-Arctica.htm>

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Tehnoredactor: Liliana ILIE
Corector: Mariana ROȘCA

Bun de tipar: 29.03.2021

Lucrarea conține 98 de pagini.

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
e-mail: editura@unap.ro
Tel.: 021/319.48.80/215